

135/2436

A BŰN NYOMAI.

NYOMOZÓ HATÓSÁGOK, CSENDŐRÖK, RENDŐRÖK
ÉS KÖZSÉGI ELŐLJÁRÓK RÉSZÉRE.

IRTA

K. NAGY SÁNDOR.

74.
A Központi Statisztikai Hivatal
könyvtárának állományából lévő
... könyv-
tárnak átengedett sajtótermék.

M. K. R. KÖZPONTI
STATISZTIKAI HIVATAL
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1907.

ELŐSZÓ.

Csak az találja fel hamar és biztosan azt, a mit keres, a ki helyes nyomon indul.

Az egyenes út mellett is lehetnek mélységek, a melyekbe beleszédülhet az, a ki félre lép.

A törvény felette áll mindenkinek, akár ismeri azt, akár nem, — sőt felette áll azoknak is, a kik kötelességszerűleg foglalkoznak a törvények kezelésével és végrehajtásával.

Azért mindenkinek egyformán kell tisztelni és félni a törvényt, mint a leghatalmasabb és legtiszteletreméltóbb szabályait az emberi akarat megnyilvánulásának. És meg kell hajolni előtte.

Valamint nem szabad megsérteni a törvényt, úgy nem lehet visszaélni sem azzal büntetlenül.

A kinek kezébe fegyvert ad a törvény, hogy megvédje, annak nem szabad tulmenni a védelmen és szembeállni a törvényvel, mert ekkor kihull kezéből a fegyver és saját magát sérti meg.

A törvény egyeseknek kezébe adta a hatalmat, hogy nyomozzák, felfedezzék, kikutassák és megbüntessék a törvénszegőket, helyreállítsák a társadalmi rendet. De egyszersem kétélű kardot adott kezükbe, melyet ha rosszul használnak, magukat vérezik meg.

A ki a törvény egyenes útján jár, az soha nem ütközik a törvénybe.

Vigyázni kell tehát, hogy a ki a bűn nyomait kutatja, ne térjen le arról az útról, melyet a törvény kijelöl az ő számára.

«Bűnvádi ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján és csak az ellen indítható, a kit büntett, vétség vagy kihágás nyomatékos gyanuja terheli», — mondja a Bűnvádi perrendtartás, vagyis az 1896:XXXIII. t.-cz. 1. §-a.

Ezeket a «nyomatékos gyanúkok» kikutatására vannak hivatva a nyomozó hatóságok és nyomozó közegek.

Ezeknek munkáján óhajtok könnyíteni ezzel a könyvvel, akkor, midőn a nyomozás körébe vágó egyes dolgokat röviden és olyan alakban ismertetek, a mely nélkülözi a sokak előtt unalmassá válható tudományosság színezetét, hanem egyszerűen és mindenki által megérthető nyelven adok felvilágosításokat. És nagyobb világosság kedvéért még példákat is hozok fel a nehezebb megkülönböztetések felderítésére.

Nem egymásból folyó törvénytárgyak ezek, (a részben már a «Csendőrségi Lapok»-ban megjelent cikkek), hanem felmerülő egyes esetek megvilágításai, nem rendszerbe foglalt nyomozás, hanem egyes nyomozási adatok felhozása, a hozzá fűződő törvények és rendeletek összefoglalásával.

A nyomozó hatóságok, a csendőrök és rendőrök az egyes fejezetekben megtalálják az oda vonatkozó felvilágosításokat, melyek a bűn nyomainak helyes kutatására adnak útmutatást.

És a községi előjáróság a nyomozás dolgában reá

rótt nehéz kötelességét könnyebben teljesítheti, ha ezt az olvasókönyv alakjában összeállított felvilágosító adatokat figyelmesen átnézegeti.

Még kell jegyezni az előforduló rövidítések megértésére, hogy a Büntetőtörvénykönyv=Btkv., a Kihágási büntetőtörvénykönyv=Kbtkv., és a Bűnvádi perrendtartás=Bp. betűkkel van jelezve.

Ha könyvem bármily kis részben is képes lesz előbbre vinni a törvények ismeretét: az én jóakaratu törekvésem meg lesz ez által jutalmazva.

Budapest, 1906. november 30.

K. Nagy Sándor,
pestvidéki kir. törvényszéki bíró.

A párviadalról.

Ha nem láttam volna is azt a szép képet, mely a budapesti kir. törvényszék esküdtszéki termében (s másolata az igazságügyminiszterium várakozó termében) van: akkor is irtam volna a párbajról, még pedig büntetőjogi szempontból. Így annál inkább teszem ezt.

Ime! a régi párbaj, mely maga élénken elbeszéli a maga történetét. Ez ám nem apró félreértésekből, vagy személyes sértésből eredő párbaj, hanem az úgynevezett «Isten-ítélet» volt. A perlekedő felek állottak ki egymás ellen, hogy aki győz, az legyen pernyertes is. A gyanu, a vád elhárítására, vagy a bűnösség bebizonyítására szolgált s jaj volt az ártatlannak, ha vesztés lett a küzdelemben, mert akkor lesújtotta az ítélet. Hogy nagyobb legyen a hatás, a bűnjeleket, vagy azoknak egy részét oda vitték a helyszínére. Vagy földbirtok miatt volt a per, vagy gyilkosság miatt. Előbbi esetben egy talicska földet vittek a párviadal színhegyére s ezt a viaskodni akaró felek megérintették fegyverükkel: «Esküszöm, hogy ez a föld az enyém». Az utóbbi esetben oda vitték a meggyilkolt holttestét s fegyverével megérintette azt a vádlott, mondván «Esküszöm, hogy nem én gyilkoltam meg».

Az említett kép egy vérvád miatt vívott párbajt ábrázol. A meggyilkolt holtteste fekete lepellel letakarva van az előtérben, a viaskodók mellett, a háttérben vannak a bírák és nézők. A vérváddal vádolt ifjú annyira biztos az igazság győzelemre jutásában, hogy meztelenül áll ki páncélos vádlójával szemben.

A törvényszéki párviadalok már Szent István korában divatban voltak s folytak egészen Mátyás király uralodásáig, aki elrendelte, hogy ilyen perdöntő párviadalok csak a Curia előtt vihetők véghez.

Hogy meddig tartott ez a «közhatalom által parancsolt» párviadal a perbeli jog bizonyítása, vagy a vérvádtól való védekezés céljából: arra biztos adatok nincsenek; az azonban bizonyos, hogy lassankint kimentek a szokásból s Mária Terézia idejében már eltörülve a szokásból s vagyis «magánboszúból vívott párviadal» pedig közönséges büncselekménynek tekintett már előbb is s gyilkosságnak, emberölésnek, vagy testi sértésnek minősített. De, mint ugyan sok esetre, úgy erre sem lévén külön büntetés kiszabva régi törvényeinkben: a büntetés kiszabása a bírói mérsékléstől függött s így soha nem volt olyan szigorú, mint ha párviadalon kívül történt a gyilkosság, emberölés, vagy testi sértés.

Mária Terézia királynő aztán 1752. évi jul. 14-én a m. kir. helytartótanács utján kiadott egy legfelsőbb nyílt parancsot a párbaj ellen és pedig oly szigorúan eltiltotta azt, amelynél egy-egy szigorubb rendelet még alig jelent meg egy előbbi szokás megszüntetésére.

Azt mondja a rendelet: «az alattvalók mindnyájan békében éljenek, fegyvert boszúból vagy becsületsértés

miatt senki ellen ne fogjanak, hanem a szenvedett bántalmakért a közhatóságnál keressenek elégtételt; kihívás folytán sem maga a kihívott, sem helyette más megjelenni nem tartozik s megnevezése miatt jóbirében és becsületében sérelmet nem szenvedhet.»

A nyílt parancs megszegőinek büntetése megdöbbenő. Ugyanis ez van benne: «Mind a kihívó és kihívott, mind a segédek és azok, kik a párbajnál tanácsosal és segélylyel közremunkáltak — habár sérelem nem történt is — fejevével bűnhődjenek s a büntetés helyén temetessenek el. Sőt ha valamelyik fél a párbajban elesvén, más helyen lett volna eltemetve: ítélethozatal után újra felásattassék s a büntetés helyén temetessék el.» — «A tettesek elszökése a büntető eljárást semmikép nem gátolhatja, azoknak, kik idézés folytán meg nem jelennek és bűnösöknek találtnak — képei büntetésből nyakvasra fűgeszlessenek.» — «Az itt kiszabott büntetéseket enyhíteni a bíróság jogában nem áll.»

Ime! ez volt ezelőtt 150 évvel a párviadal büntetése.

Az 1843. évi büntetőjavaslat a párviadalt szintén a közönséges büncselekmények közé sorozta, vagyis ha az egyik fél halála volt elhatározva s az be is következett: gyilkosságnak, a testi sértést közönséges testi sértésnek tekintette; csak abban tett különbséget, hogy ha a halálig vivás nem volt elhatározva, de a halál mégis bekövetkezett: 8 évi rabság volt a büntetése s aki párviadalban orozva fosztotta meg a másikat életétől: orgyilkos gyanánt büntettetett.

Ez a másként nagyon is szelíd büntetőjavaslat nem vált törvénynyé.

A most életben levő büntető törvény kiveszi a pár-

viadalt a közönséges büncselekmények sorából s annak minden részletét külön büntetés alá veszi.

Igy: a kihívás párviadalra s úgy annak elfogadása 6 havi államfogházzal (293. §.) a párviadalra buzdítás, vagy a ki nem hívás, illetőleg kihívás el nem fogadása miatt megvetéssel fenyegetés: egy évi államfogházzal (295. §.), a párviadal megkezdésére fegyveresen kiállítás: egy évi államfogházzal (296. §.), az ellenfélnek megsebesítése: két évi, megölése: öt évi államfogházzal büntetettetik (298. §.); a párviadal szabályai megszegésével az ellenfél megölését: szándékos emberölésnek, megsebesítését: testi sértésnek minősíti (299. §.).

A párviadal által elkövetett minden büncselekmény hivatalból üldözendő. Világos ez a 298. §. azon rendelkezéséből, hogy aki a párviadal szabályainak megtartása mellett ellenfelét megsebesíti: két évig terjedhető államfogházzal büntetendő. Tehát itt nincs különbség téve nyolc nap alatt, vagy azon túl gyógyuló sérelemről s így ha egy napig tartó sérelem okoztatott: akkor is hivatalból üldözendő.

Hasonlóképen hivatalból üldözendő a párviadal megállapított szabályainak megszegésével ejtett testi sértés is, bármily csekély sérelem legyen is az, mert a 299. §. nyilván kimondja, hogy minden ilyen testi sértés (ha halállal nem végződik) a «súlyos testi sértés büntettéré meghatározott büntetéssel büntetendő, tehát minden ilyen testi sértés a súlyos testi sértés büntettét képezi és mindenkor a törvényszék elébe tartozik.

Ha tehát a nyomozó hatóságok, rendőrök és esendőrök párviadalról nyernek tudomást, eleget tesznek a bíróság kívánalmainak azzal, ha azt állapítják

meg, hogy (kivéve a halál esetet) orvosi látellel igazolható sérülés történt-e és hogy a párviadal a meghatározott szabályok szerint történt-e? A sérelem tartama úgy sem határoz. A többi a bíróság dolga. Itt tehát nyolc nap alatt gyógyuló sérelemről sem kell nyilatkozatot venni.

Ezeket akartam elmondani a párviadalról.

A bűnjelek.

Az igazság kiderítésére gyakran nagy befolyással bírnak a bűnjelek.

A büntetőtörvény kétféle bűnjelekről szól, ú. m. olyanokról, melyek a büntett vagy vétség által hozattak létre és olyanokról, melyek a büntett vagy vétség elkövetésére szolgáltak. (Btk. 61. §.)

De a gyakorlatban még egy harmadikféle bűnjelt is ismerünk, nevezetesen olyat, mely a tettes felderítésére szolgál.

Mondjak rá példát?

Mondok én szívesen, mind a háromféle esetre.

Czövek János emberölés miatt került a fegyházba. Bár né került volna, mert akkor Csordás Imre még ma is élne, ő pedig nem ismerkedett volna meg a fegyházban Petrovics Péterrel, a ki lakatoslegény korában pénzverő bandába keveredett s azután pénzhamisításért idekerült és kioktatta Czövek Jánost is, hogy miként lehet könnyen pénzhez jutni. Mikor kiszabadultak, Czövek János eladta anyai örökségét, összeállott Petrovics Péterrel s együtt gyártották a hamis pénzt. Az együgyű! még észre se vette, hogy Petrovics őt is megcsalja s minden darab hamis ezüstforintos belekerül neki két-

három valódi forintjába. Egyszer csak — a mint előre is tudható volt — Czövek Jánost megcsipték ötven darab hamis ezüst forintossal. Mondta ugyan, hogy ő tulajdonképen csak anyai örökségét fektette be az üzletbe és a pénzt hozta forgalomba, de a hamis forintosokat Petrovics készítette; hitték is neki, nem is, Petrovics azonban kivágta magát s Czövek maradt a bajban. — No hát, ez a Czövektől lefoglalt ötven darab hamis ezüst forintos olyan bűnjel, mely a pénzhamisítás, illetve hamis pénz készítése, tehát *büntett által hozott létre*.

Kocza Imre épen úgy szerette Dózsa Juliskát, mint Szabó Ferencz. Mindkettő derék és vagyonos legény volt, egyik barna, a másik szőke. De Dózsa Juliska maga is barna, jobban hasonlított a cigányhoz, mint ahhoz a szép fehér kenderhez, a melyet ülő-rokkáról font, mikor mindkét legény ott üldögélt mellette a fonóban, várva, hogy ejtse el orsóját, mert a ki előbb felkapja, az lesz a győztes. Juliska addig pergette az orsót, míg egyszer csak elejtette, még pedig szándékosan Szabó Ferencz felé, hogy ez kaphassa fel hamarabb. Az orsó után kapott mindkét legény, még fejüket is összeütötték, mégis Szabó Ferencz érte el hamarabb, de mikor át akarta nyújtani Juliskának, Kocza Imre hirtelen lehajolt, csizmaszára mellől kikapott egy kenyérvágó kést s azt beledöfte a Szabó Ferencz mellébe, a ki holtan rogyott össze. A kenyérvágó kést kicsavarták az Imre kezéből . . . Ez a kés *olyan bűnjel, mely a szándékos emberölés büntettének elkövetésére szolgált*.

Sós Gábor nagyon jól tudta azt, hogy Kincses József szőlőjében a pinczében nemcsak jó bor, hanem egy pár

sonka is van, mert hiszen gyakran megfordult ott mivel csak egy negyedóránnyira lakott oda, a tanyán, csupán egy szikes földön kellett átmenni s mindjárt ott volt. Gábor sokáig töprengett magában: mezitláb menjek, vagy csizmában? Ha mezitláb megyek, az a kiszült szikfű töve szúrja a lábamat s aztán olyan bütykös is a lábam, hogy nem sok van olyan a faluban: s úgy megismerhetnének a lábam nyomáról. Eh! felhuzom a hétköznapi csizmámat, — ez már minden felnőtt emberé egyforma a faluban, mert mindegyiket Kala János varrja, csak a vasárnapit vesszük a vásáron. Felhuzta hát hétköznapi csizmáját s úgy ment keresztül a sziken. Biz' ő nem teketóriázott sokat a pinczénél, jó erős marka volt: lecsavarta a lakatot, bement a pinczébe, a magával vitt két nagy kulaocot tele eresztette a legjobbik borból, egyik sonkát a hátán levő szőrtarisznájába tette s így megrakodva tuskön-bokron keresztül egy nagy kerülővel tért vissza a tanyára, a hol aztán nagy lakomát csapott néhány czimborájával, a kiket már előre oda rendelt az üres tanyára.

De hát az volt a bökkenő, hogy Kincses Józsefnek mindjárt másnap reggel valami dolga akadt a szőlőben s látva, hogy fel van törve a pinczéje: ki se fogta lovát, hanem hajtott egyenesen a csendőörökhöz s vitte ki őket a lopás színhelyére. Az őrsvezető (jaj! majd kiszaladt a neve a számon!) nem hiában volt olyan erős nézése, csak széttekintett, letérdelt a száraz földre a pinczeajtó előtt, úgy vizsgálta a földet, azután felállott s azt mondá a vele voltakna:

«Látjátok ezt a fél patkónyomot? A csizmán sasos patkó volt, hegyes fejű kovácsszeggel. Kincses uram!

nézze csak meg, hány szeg volt abban a patkóban?» Kincses lehajolt a földre: «Én ugy látom, egyik oldalon is kettő, a másikon is kettő, de hátul a középső hiányzik, pedig a mi kovácsunk oda is szokott verni egy patkószeget.»

— Úgy van — felelt az őrsvezető — a hátulsó szeg hiányzik. No, most lássuk, honnan jött, vagy merre ment ez a nyom. Majd én megyek elől, maguk jöjjenek utánam, de oldalt egy kicsit, hogy el ne tapossuk a nyomot.

És az őrsvezető nagy lassan és óvatosan megindult a szikes földön keresztül a nyomon, a két patkós csizma nyomán. Utközben még azt is megjegyezte: «Lám! ez a tolvaj még a Rákóczi fejedelem menekülését is olvasta valamiből s megjegyezte magának, hogy a kibujdosó fejedelem lovára megforditva (háttal előre) verték fel a patkót, hogy a patkó nyomából azt gondolják, hogy jött, mikor ment. Ő is vagy ilyen megfordított patkóval ment a felé a tanya felé, vagy a tanyából kellett neki jönni s a lopás után másfelé vette az utját.»

És mentek a nyomon, majd minden nyomon kivehető volt a hátulsó patkószegek hiánya, mely szépen meglát-szott a fehér sziken. Így értek be egészen a tanyaajtó küszöbéig. Sós Gábor ott feküdt mély álomba merülve a tornáczon levő áczkon, két csizmájának egyik-egyik füle egymásba volt akasztva egy kis peczekkel s úgy keresztül volt vetve az ágasok közötti lécczen, hogy a kutya el ne vigye. Az őrsvezető legelőször is levette a csizmákat s az egyik csizma patkójából hiányzott a hátulsó szeg. Mutatta ezt a vele levőknek s aztán

helyére tette az egy pár csizmát és felköltötte Sós Gábort. Ez még akkor is mámoros volt egy kissé. Az őrsvetető kérdőre vonta a lopás felől, Sós Gábor felcsattant, hogy gazdalegény ő, nem szorult a más borára, van nekik boruk elég. Az őrsvetető azt mondta neki: «No, jöjjön! nézze meg ezeket a csizmanyomokat, melyek ide vezetnek.» Sós Gábor vizsgálta a nyomokat a megkönnyebbülten kiáltott fel:

— Hát hiszen az én csizmánom is sasos patkó van, de abba öt szeget ütött a kovács, ebben a nyomban pedig csak négy szeg csinált lyukat!

Ekkor az őrsvetető elővételte Sós Gáborral a csizmáját és Gábor majd hanyatt-vágódott, mikor meglátta, hogy patkójából a hátulsó szeg hiányzik. És bevallotta, hogy ő volt a tolvaj. . . *Ez a patkónyom-bűnjel tehát a tettes felfedezésére szolgál.*

De a tettes felfedezésére szolgáló bűnjel lehet még a tettes tulajdonát képező vagy birtokában levő és a tett helyén felejtett bicska, bot, zsebkendő, kalap, vagy másféle tárgy.

És ha már ilyen lábnymnál vagyunk, hogy el ne felejtsem, felemlitek egy a románok között ma is divatban levő babonát a lábnymról, melynek talán hasznát is is lehet venni a nyomozáskor.

A műveletlen román, ha gyanakodik a másakra, hogy az neki kárt tett vagy más okból haragosa: addig mesterkedik, míg felfedezi annak lábnymát; a lábnym földjét felveszi, beleteszi egy zacskóba és felakasztja a kéménybe, hogy az ott száradjon s az ő hite szerint, haragosa épen úgy elszárad lassankint, mint az a lábnym a zacskóban, — ha pedig azt akarja, hogy hara-

gosa meghaljon: akkor egy kiásott üres sirba dobja a lábnymot.

Ha tehát nyomozás közben valamelyik román atyafi kéményében ilyen földes zacskót találnak, tudakozódnak annak eredete után s nem lehetetlen, hogy ez a tettes felfedezésére szolgáló bűnjel lehet. . .

Azt mondja egy régi példabeszéd: Nem kell halomra földet hordani.

Nem is akarok. De azért — bűnjelekről lévén szó — mégis emlékezetbe kell hoznom a csendőri *Szolgálati utasítás* 56. §-át, a mely szerint: «Ha a csendőr véres fegyvert, fegyveralkatrészeket vagy töredékeket, gyilkoló eszközöket, véres öltönydarabokat, vagy más oly tárgyakat talál, melyek büntetendő cselekmény elkövetésére mutatnak, a legközelebbi környéken azonnal nyomozást indít az iránt, hogy az illető tárgyak mi módon kerültek oda és hogy nem követtetett-e el azokkal összefüggésben valamely büncselekmény? Az ilyen tárgyak — ha a nyomozás eredménye a felmerült gyanut nem igazolja — eredeti állapotukban, azaz úgy, a mint azok találtattak, az illetékes rendőri hatóságnak beszolgáltatandók, ellenkező esetben a büntügyi nyomozásra vonatkozó szabályok értelmében kell eljárni. Talált készpénz, ékszerék és más tárgyak levény mellett a rendőri hatóságnak adandók át, ugyszintén közönséges és tolvajkulcsok és más eféle tárgyak is.»

Ugyancsak a csendőri szolgálati utasítás 109. §. és 110. §-a megírja, hogy a büncselekmény nyomait miként kell megőrizni. Ezeket csak felfrissíteni akartam az emlékezetben, hanem a Bűnvádi perrendtartásról már több mondani valóm van.

A Bp. szerint «a nyomozást rendszerint a kir. ügyész-ség rendeli el,» — de joga van a rendőri közegeket egyes nyomozó cselekmények teljesítésére utasítani. Ős: «a rendőri hatóságok és közegek kötelesek az utasításnak feltétlenül eleget tenni, különösen a tényállás megállapítása, a tettes és részes kipuhatólása, valamint a *bűn-jeleknek* és bizonyítékoknak megszerzése céljából eljárni és minden lényegesebb intézkedésről, valamint annak eredményéről a kir. ügyészséget értesíteni.» (84. §.)

Nagyon természetes dolog, hogy a bűnjelek minden külön utasítás nélkül is beszerzendők.

E tekintetben nagyon sok és alapos panasz fordul elő, nem ugyan a csendőrök, hanem más nyomozó közegek ellen. Nem fordítanak elegendő, sőt néha semmi gondot a bűnjelek beszerzésére. Még a bűncselekmény véghezvitelére használt eszközökkel sem törődnek. Innen van aztán, hogy a bíróság sokszor nem tudja kellőleg mérlegelni a körülményeket, ha nem látja a bűnjeleket, melyekkel a bűncselekmény végrehajtott.

Ha pl. arról van szó, hogy valaki bottal ütött: a bot milyenségéből sokszor következtetést lehet vonni a sértési szándéokra. Mert nem szabad [elfelejteni, hogy a testi sértés nem mindig csak az eredmény szerint bírálendő el, hanem a szándék szerint is, a mely az illető bűncselekmény kísérletét idézi elő.

A cselekmény, melylyel a szándékolt büntett vagy vétség véghezvitele megkezdett, de be nem végeztetett: a megkezdett büntett, vagy vétség kísérletét képezi. A büntett kísérlete mindig, a vétségé azonban csak a törvény különös részében meghatározott esetekben büntetendő — mondja a Btkv. 65. §-a.

Akarják tudni, hogy mely vétségeknek kísérletét bünteti a törvény?

Elmondom. A büntető törvény szerint a következő vétségek kísérlete esik büntetés alá:

Váltópénz vagy azt pótló papírpénz meghamisítása. (204. §.)

Hamis vagy hamisított váltópénz vagy azt pótló papírpénz csalárd forgalomba hozatala. (207. §.)

Valódi pénz gyanánt kapott hamis, vagy meghamisított pénz forgalomba hozatala. (209. §.)

Közegészség elleni vétségek. (316. §.)

Lopás vétsége. (339. §.)

Zsarolás vétsége. (352. §.)

Idegen ingó vagyon megrongálásának vétsége. (418. §.)

Marhavész elleni szabályok megsértésének vétsége. (446. §.)

Hivatali hatalommal való visszaélés vétsége. (475. §.)

E kísérleteknél is, mint minden más bűncselekménynél, nagy fontossága van a bűnjeleknek.

Ha pl. valaki valódi pénz gyanánt kapott hamis pénzt akar forgalomba hozni s azon tul akar adni; hogyan lehet bizonyítani ellene, ha a hamispénz bűnjelként be nem szerzetetik?

Vagy pl. gyilkossági, szándékos emberölési kísérleteknél, ha azok lövés által történnek: nem az-e a legelső kérdés, hogy a használt fegyver alkalmas-e az emberi élet kioltására? Ez pedig a fegyver beszerzése nélkül meg nem állapítható.

Vajjon ugyanazon sértési szándékot tételezzük fel arról, a ki egy vékony fűzfa pálczával üti meg a másikat, mint arról, a ki ölmos végű somfabotot, vagy éppen vasbotot

használ? Tudok reá esetet, midőn a holttestben megtalált szem serét és a fojtás szolgált kiindulási pontul a tettes kiderítésére.

Nem lehet és nem szabad tehát a legkisebb, a legcsekélyebb jelentőségűnek látszó bűnjelt sem ott hagyni, hanem be kell szerezni és az illetékes helyre juttatni.

Osváth Pál Bihar vármegye volt csendbiztosa beszéli (Pandurkorom emlékei című érdekes könyvében), hogy egy rablógyilkosság tettesének felfedezésére egy mellény ólom-pitykéjén levő vérfolt vezette, — máskor egy tárggonca nyomán indult el és sikerült megtalálni a gyilkost, — míg egy harmadik esetben egy rossz kalappal érte el célját.

Hogy a cigányok — az országnak ezek a fékezhetlen ragadozó állatai — az útfélre, fákra, gazra aggatott veres rongydarabokkal adják tudtára társaiknak a veszedelmes helyeket és kék rongydarabokkal a szabad utat: azt még a nyomozásokkal nem foglalkozó emberek nagyobb része is tudja.

Az 1899 évi 130.000 B. M. sz. rendelet 227. §-a köteleességévé teszi a csendöröknek, hogy «az elfogottat, az őrizetbe vett *bűnjelekkel* és egyéb tárgyakkal együtt haladéktalanul a területen illetékes rendőri hatóságnak — a községi előjárások kivételével — átadni tartoznak.»

Ezt a rendelkezést nem szabad úgy magyarázni, hogy tehát a községi előjárásnak ideiglenesen se volnának átadhatók a bűnjelek. A kifejlődött gyakorlat szerint azok ideiglenesen át is adatnak. Az az átadási tilalom az elfogott személyére vonatkozik. De lehetnek olyan bűnjelek, a melyeket nagyságuk, vagy minőségük miatt a csendörök magukkal nem vihetnek, vagy mert azokra

még a nyomozás további folyamán szükségük lehet: ilyen esetben nem bízhatják azt másra megőrzés végett, mint a községi előjáróságra.

De itt aztán megint vegyünk egy nagy lélekzetet, mert úgy sem lehet kellő erős hangon ajánlani, hogy akkor, midőn a bűnjeleket a községi előjárásnak ideiglenes megőrzés végett átadják, kézzelfoghatólag magyarázzák meg annak, hogy azokat a bűnjeleket még a fuvó szélből is oltalmazza meg, ne érintse, s ne hagyja azt érinteni senki által, oly módon, hogy az alakjában, vagy színében bármi csekély változást is szenvedjen; utasítsák arra, hogy a bűnjeleket megőrizze sértetlenül.

Az 1899. év 130000. B. M. sz. rendelet 214. §-a sürgős esetekben a bűnjelek megszerzését s a 217. §-a azoknak megőrzését köteleességévé teszi ugyan az előjárásnak: de nem merném állítani, hogy ezt a rendeletet a községi előjáróság egy tizedrésze olvasta volna. De azokra is ráfér egy kis figyelmeztetés, akik olvasták.

Csak két jellemző esetet említek fel.

Egyik esetben tetten érték vádlottat a csendörök, midőn a lopott libának czombjait sütötte, — onnan vették ki a libacombokat a lábából és mert vádlott még akkor is azt állította, hogy azok tyuk-czombok: a csendörök magukhoz vették a libacombokat és felvitték a község házához és átadták a bírónak, hogy őrizze meg, míg ők a nyomozást befejezik. A bíró átvette a még akkor is meleg sült libacombokat és hivatalos fiókjába tette. A csendörök eltávozása után felment a község házához a közgyám, megérezte a friss pecsenyeszagot, megkivánta, — a bíró szépen elővette s együtt megették a bűnjeleket s a csontokat a tűzbe dobták.

Az igaz, hogy a bírót kicsapták hivatalából, de hát bűnjel sem volt.

Másik esetben maguk az előljárók nyomoztak egy lopási ügyben. Az ellopott pénz között volt egy megjelölt bankó, a jelet káros tette volt reá, — ezt a megjelölt bankót megtalálták a gyanúsított birtokában és elkobozták tőle, habár égre-földre állította, hogy az az ő bankója, — de a káros tanukat tudott állítani rá, a kik előtt a bankóra a különös ismertető jelt tette. Az előljárók a nyomozati adatokkal nem küldték be a bankó bűnjelt az ügyészséghez s mikor aztán az ügyészség annak beküldését sürgette; az előljárók postai utalványon küldték be a bankó értékét a 10 forintot, a bankót pedig elköltötték, úgy hogy többé előkeríteni nem lehetett. A tolvaj szabadult, mert nem volt bűnjel.

Maga a bűnvádi perrendtartás elrendeli, hogy: «az összes hatóságok és hatósági közegek kötelesek a hivatali hatáskörükben tudomásukra jutott, nem magánindítványra üldözendő büncselekményeket, a birtokukba került adatoknak közlésével és a bizonyító tárgyaknak áttétele mellett a kir. ügyészségnél feljelenteni. Együttal intézkednek a büncselekmény nyomának fentartása, valamint a bűnjeleknek és más bizonyító tárgyaknak megőrzése iránt.» (87. §.)

De ezen világos rendelkezés mellett sem felesleges az előljáróság figyelmeztetése az egyes esetekben a bűnjelek megőrzésére, általában pedig arra, hogy az általa lefoglalt bűnjeleket a nyomozó irásokkal együtt terjesszék be a kir. ügyészséghez, kivéve az olyan bűnjeleket, melyek nagyságuk, vagy minőségük miatt nem szállíthatók, de ezekről tüstént tegyenek jelentést és kérjenek utasítást.

Még csak egyet. A csendőri Szolgálati utasítás 125. §-a megmondja, hogy a csendőrség — megkeresés nélkül — milyen tárgyakat vehet őrizet alá. Ezeket mindenkor szem előtt kell tartani, nehogy e miatt a magánjogi igények sérelmet szenvedjenek, vagy a bíróság eljárása megnehezítettessék.

Végül: a csendőrök jót tesznek a bűnjeleket beszolgáltatató felekkel, ha figyelmeztetik őket, hogy a hamis bűnjelek előállítására a Btkv. 227. §-a értelmében tizenöt évi feyházzal is büntethető.

Az elévülésről.

Mikor a Btkv. 112. §-a a magánindítvány előterjesztésének idejét a három hónapban meghatározza, azt szabja ki feltételül, hogy: «ha a cselekvény büntet-hetősége időközben *elévülés* által el nem enyészett.»

Mert hiszen az nem lehet, hogy csak a halál vessen véget a büntethetőségnek.

Elavul minden e világon. Elkorhad a legerősebb tölgyfa, vagy a puha fenyő. Elporlanak a kövek. Elpárolog a víz, a harmat.

Jönni kell egy olyan időnek, a mikor a bűn büntet-hetősége is megszűnik. És van is.

Elmulnak az évek és velők együtt a büntethetőség is. Ezt nevezzük *elévülésnek*. Mivel az évek mossák le a bűnt és szüntetik meg annak büntethetőségét.

A Btkv. 105. §-a szerint a *bűnvádi eljárást* három-féle eset zárja ki, u. m.: 1. a bűnös halála, 2. a királyi kegyelem, 3. az *elévülés*.

És a Btkv. 117. §-a ugyanezeket mondja a jogérvényesen megállapított *büntetés végrehajtásának* akadályául.

A törvény első két feltétele egészen világos. Ott nincs magyarázatnak helye. Meghalt a bűnös vagy el-

ítelt: nincs kit vinni a bíróság elé. (Hogy némely bűn-jelek azért ilyen esetben is beszerzendők és elkobzan-dók: arról majd egy más alkalommal szólnunk.) Kegyel-met kap a bűnös vagy elítelt: ezen legmagasztosabb földi intézkedés törvényben gyökerezik, a melybe nincs és nem lehet beleszólása a földi bírácoknak.

A harmadik feltételt, vagyis az *elévülést* már tör-vény szabja meg s bizonyos határidőkhöz köti: ezeket a határidőket tehát ismerni kell.

A csendőri «*Szolgálati utasítás*» 99. §-a szerint: «ha a csendőrség véleménye szerint a magánindítvány elkéset-ten, azaz az indítványozási határidő letelte után terjeszte-tett elő, a nyomozás nem teljesítendő, illetőleg abban hagyandó és a magánindítvány az illetékes kir. ügyész-séghez, kir. járásbírósághoz, illetőleg közigazgatási ható-sághoz terjesztendő be.»

Az indítványozási határidőről a csendőri «*Szolgálati utasítás* I. Függelék-részében D)» alatt van a legfontosabb szabály. Álljunk meg itt egy kicsit. Értsük meg egy kicsit. A magánindítvány három hónap alatt terjesztendő elő, az világos, az is világos, hogy ez attól a naptól számítatik, a mely napon a bűncselekmény vagy annak elkö-vetője a magánindítványra jogosultnak tudomására ju-tott. De ugyanott olvassuk, hogy «a mennyiben az illető bűncselekmény a fenforgó esetben *hivatalból üldözendő*, az eljárást akkor is meg kell indítani, ha a bűncselekményt akár a magánindítványra jogosult, akár más *három hó lejártá után jelentette fel*.» És itt hivatkozás történik a Btkv. 113. §-ának utolsó bekez-désére.

A Btkv. 113. §-a arról szól, hogy ki van jogosítva a

magánindítvány megtételére s az utolsó bekezdés ezt mondja: «Ha azonban a sértett fél ellen ennek törvényes képviselője vagy gondnoka követte el a büntetett vagy vétséget, a bűnvádi eljárás *hivatalból indítandó meg.*»

Mondjak rá egy példát? Jó, mondok. Ott van a Marsi Elek esete, vagy nem is az övé, hanem a Vida Imréé.

Ez a Vida Imre korán árvaságra jutván, jelentékeny vagyonával együtt a Marsi Elek gyámsága alá került. Ez olyanformán bánt vele, mint annak idejében Cillei Ulrik bánt a gyöngye gyermek V. László királylallyal: könnyelműnek nevelte. Mikor közeledett Vida Imre a nagykorúság felé és renden túl költekezett: a gyámja csak úgy volt hajlandó neki pénzt adni, ha minden elismervényt kétszer annyiról állít ki, mint a mennyi pénzt kapott. Vida Imre ezt is megtette, csak hogy mulathasson, és mire nagykorúságát elérte s összeszámolt a gyámjával, úgy tapasztalta, hogy kétszer annyi ezer forintból van elismervénye a gyámjának, mint a mennyi pénzt ő kapott tőle.

Ez bizony a Btkv. 385. §-a szerint minősülő csalás büntetett képezi. Vida Imre meg is fenyegette gyámját: «Na, várjon csak, félig tönkre tett: feljelentem csalás miatt.»

Marsi Elek felkaczagott: «Az utolsó elismervényt is egy fél évvel ezelőtt irtad alá, a csalás miatt pedig három hónap alatt kell megtenni a feljelentést, ühsted már bottal a nyomát...» «Azért mégis megpróbálok», mondá Vida Imre s megtette a feljelentést. Marsi Elek azt vitatta a perben, hogy nincs helye bűnvádi eljárásnak, mert elévült már ez az egész dolog. Azon-

ban fejére olvasták a törvényt, hogy csalás miatt csakugyan három hó alatt tehet indítványt a sértett fél, de a jelen esetben az sem lett volna baj, ha a sértett fél egészen elhallgatá is a dolgot, mert ha a hatóságnak tudomására jut: hivatalból lett volna megindítandó az eljárás a Btkv. 113. §-ának utolsó bekezdése alapján, mivel a gyám, illetőleg gondnok a saját gyámoltja ellen követett el egy magánindítványra üldözendő büncselekményt, ilyen esetben pedig a bűnvádi eljárás hivatalból indítandó meg. Így került Marsi Elek csalás miatt a börtönbe.

Ilyen és efajta esetre vonatkozik hát a csendőrségi «*Szolgálati utasítás Függetlek D*» második bekezdése. Ez a csalás a fentforgó esetben hivatalból üldözendővé vált a körülmények miatt (a gondnok a gondnokoltjával szemben követvén el csalást) s így az eljárást akkor is meg kell indítani, ha a büncselekményt akár a magánindítványra jogosult, akár más, a *három hó lejártá után* jelentette fel. De hát akármikor?

Nem biz' az, hanem csak a büncselekmény közönséges *elévülési határidején belől.*

A felhozott példát véve alapul, ha Vida Imrének csak öt év eltelté után jutott volna eszébe, hogy feljelentést tegyen gyámja ellen az ő sérelmére fentebbi módon elkövetett csalás miatt, hiába hivatkozott volna a Btkv. 113. §-ának utolsó bekezdésére, mert a hasonló büntett miatt csak öt éven belül lehet bűnvádi eljárást tenni folyamatba, lévén az *elévülési határideje* öt év.

Ha pedig Vida Imre a csendőrségi «*Szolgálati utasítás Függetlek D*» második bekezdésére hivatkozott volna, közülünk bárki felvilágosíthatá, hogy ha bizonyos kö-

rülmények folytán, a különben magánindítványra üldözendő bűncselekmény hivatalból üldözendővé válik, az eljárást akkor is meg kell ugyan indítani, ha a három hó lejárta után jelentetett fel, *de csak az elévülési határidőn belül.*»

(Próbacsendőr! Jegyezze be ezt a macskaköröm közé vett mondatot könyvébe a «Szolgálati utasítás Függetlenség D») második bekezdésének végéhez, ha nem akarja elefejtteni) . . .

A mi már most magát az *elévülést* általánosságban illeti, ez kétféle: vagy a *bűnvádi eljárás megindítását*, vagy a már *kiszabott büntetés végrehajtását* zárja ki.

Természetes dolog, hogy ugyanazon bűncselekménynél is különbség van az elévülés határideje közt az egyik és a másik esetben. A bűnvádi eljárás megindításának elévülésére rövidebb, a büntetés végrehajtásának elévülésére hosszabb határidő van szabva.

Jó, ha mindenki ismeri és tudja ezt, mert sok kelemetlenséget elháríthat ez által. Azt azonban mindenkor szigorúan szem előtt kell tartani, hogy kétséges esetekben a bíróságra kell bízni az elévülés fenforgásának, vagy fenn nem forgásának eldöntését . . .

Az elévülés kérdését első sorban az *eljárás megindítása*, másodsorban a *büntetés végrehajthatása* tárgyában fogjuk felszínre hozni, még pedig úgy a Büntető-törvénykönyv, valamint a kihágási büntető-törvénykönyv és egyéb törvények alapján.

I. A *büntető-törvénykönyv* (1878: V. t.-cz.) szerint az *elévülés* kizárja a *bűnvádi eljárás megindítását*:

1. husz év elteltével, ha az elkövetett bűntettre halál vagy életfogytig tartó fegyház;

2. tizenöt év elteltével, ha az elkövetett bűntettre tíz éven felüli szabadságvesztés-büntetés;

3. tíz év elteltével, ha az elkövetett bűntettre öt éven felüli szabadságvesztés-büntetés;

4. öt év elteltével, ha az elkövetett bűntettre kisebb büntetés van megállapítva.

Vétségekre nézve a bűnvádi eljárás megindítása három év elteltével évül el. (Btkv. 106. §.)

II. A *Btkv. szerint kizárja a büntetés végrehajtását bűntetteknel az elévülés*:

1. huszonöt év elteltével, ha az ítélet halálbüntetést vagy életfogytig tartó fegyházat;

2. husz év elteltével, ha az ítélet tíz évet felülhaladó határozott idejű fegyházat vagy államfogházat;

3. tizenöt év elteltével, ha az ítélet öt év és tíz év közötti szabadságvesztés-büntetést;

4. tíz év elteltével, ha az ítélet a 3. pont alatt meghatározottnál kisebb büntetést állapított meg.

Vétség miatti elítélés esetében a büntetés végrehajtása öt év elteltével évül el. (Btkv. 120. §.)

Kérdésbe tehetné valaki, hogy melyek hát azok a bűncselekmények, melyeknek büntetése az előbb felsorolt pontok egyike, vagy másika alá tartozik?

Méltán kérdi. Mert hiszen ennek tudása nélkül csak a sötétben tapogatózunk. Azt pedig nem lehet kívánni, hogy minden egyes esetben mindenki végig forgassa a büntető törvénykönyvet s úgy halássza ki belőle a Btkv. 106. és 120. §. egyes pontjainak megfelelő eseteket és úgy tegyen velük, mint a juhász az összekeveredett nyáj juhával, midőn a kampóval kifogdossa: te ide tartozol, te oda tartozol!

Én megkísérlem összeszedni és felsorolni, hogy mely bűncselekmények büntetendők halállal, életfogytig tartó fegyházzal, 10—15 évig s végre 5—10 évig tartó fegyházzal vagy államfogházzal.

Az öt évet meg nem haladó büntetéssel büntetendő büntettek felsorolása felesleges, azért, mert a súlyosabban büntetendő büntettek külön felemlítettén, az ott fel nem említett büntettek elévülési ideje ugyanis a Btkv. 106. §. 4. p. szerint öt, a 120. §. 4. p. szerint 10 év.

A vétségek felsorolása pedig azért nem szükséges, mert minden vétség elévülési ideje az eljárás megindítása tekintetében három év (Btkv. 106. §. utolsó bekezdés), — a büntetés végrehajtása tekintetében pedig öt év. (Btkv. 120. §. utolsó bekezdése.)

Lássuk tehát a főbenjáró és más nagy bűnöket.

Halálbüntetés van szabva:

a *királygyilkosra*, vagyis aki az által követi el a felségsértés büntetést, hogy a királyt meggyilkolja, vagy szándékosan megöli, vagy ezen cselekvények valamelyikét megkísérli. (126. §. 1. p. 128. §.)

a *közönséges gyilkosra*, a ki embert előre megfontolt szándékkal megöl. (278. §.)

Életfogytig tartó fegyházzal büntetik:

a ki a *felségsértés* büntetést az által követi el, hogy a király testi épségét megsérti, vagy őt az uralkodásra képtelenné teszi, — és a ki a királyt az ellenség hatalmába adja, vagy az uralkodásnak gyakorlatában akadályozza, vagy személyes szabadságától erőszakkal, vagy fenyegetéssel megfosztja, (126. §. 2. és 3. p.);

a ki oly cselekményt követ el, melynek czélja, hogy a magyar államnak, vagy az osztrák-magyar

monarchia másik államának területe, vagy ezeknek valamelyik része erőszakkal idegen hatalom alá jusson, vagy azon államtól, amelyhez tartozik, erőszakkal elszakíttassék (127. §. 3. p. 129. §. második bekezdés);

hüllenség büntette, ha valaki valamely külbatalmat az osztrák-magyar monarchia ellen háborura indítani törekszik és a hadüzenet megtörtént, vagy a háboru kiütött. (142. §. utolsó bekezdés.)

hüllenség büntette, olyan esetben, midőn a tettes az ellenséggel egyetértve, valamely várat, fegyvert stb. annak kezére juttat, hadi- vagy védelmi tervet az ellenséggel közöl, az ellenségnek a monarchia területére jutását elősegíti, az ellenséget segíti, az ellenség győzelmét könnyíti, a haderőt elárulja. (144. §.)

erőszakos nemi közönség vagy *szemérem elleni erőszak* büntette, ha abból halál származik. (237. §.)

természet elleni fajtalanság, ha abból halál származik. (242. §.)

szándékos emberölés, ha azt a tettes a saját felmenő ágbeli törvényes rokonán, házastársán, több emberen, törvénytelen gyermek saját anyján, vagy törvényesítés esetében természetes atyján követte el. (280. §.)

rablás, ha ezzel együtt szándékos emberölés is követett el. (349. §. utolsó bekezdés.)

gyujtogatás büntette, ha abból halál származott, ha ugyanazon személy egyidőben, vagy rövid időköz alatt több gyujtogatást, vagy egy gyujtogatást, de többek szövetségében követett el, — ha az csoportosan rablás vagy rombolás czéljából követtetett el. (424. §.)

vizáradás okozása, ha ebből emberhalál következett be. (431. §.)

vaspálya közveszélyű megrongálása, ha ebből emberhalál származott. (435. §.)

hajó ellen elkövetett közveszélyű bűntett, ha ebből emberhalál származott. (444. §.)

Tízről tizenöt évig terjedhető fegyházzal büntetettik: a király személye ellen megkísérlett felségsértés. (126. §. 4. p.)

a király tetteles bántalmazása. (139. §.)

hűtlenség, mely a külhatalom kormányával való szövetségés s annak az osztrák-magyar monarchia elleni háboru indítására reabírni törekvés által követtetik el. (142. §. első bekezdés.)

hűtlenség, állami fontos titkos iratoknak az ellenséggel való közlés által elkövetve. (146. §. első bekezdés és a 147. §. első bek.)

lázadás rablás, gyujtogatás és pusztítás, vagy egyes személyek elleni erőszak elkövetése által kísérve. (155. §.)

hamis tanuzás, melynek folytán a vádolt halálra ítéltetett. (213. §. második bekezdés.)

erőszakos nemi közösülés, fél vagy lemenő ágbeli rokonon vagy testvéren, gyámolton, gondnokolton, tanítványon, gyógykezelésére vagy gondviselésére bizott személyen elkövetve. (235. §.)

szándékos emberölés. (279. §.)

magzat-elhajítás, ha ez a teherben levő nő halálát okozta. (286. §.)

mérgezés, ha ez által nyomorekság, méhmagzat elvesztés, vagy halál állott be. (309. §. második bekezdés.)

kut, vízvezeték, víztartó megmérgezése, ha ebből valakinek súlyos testi sértése vagy halála következett be. (315. §.)

gyermek-rablás, ha az elrabolt gyermekeken súlyos testi sértés, erőszakos nemi közösülés, vagy megfertőztetés követtetett el. (319. §.)

személyes szabadság megsértése, ha abból halál következett be. (325. §.)

rablás, ha a tettes előzőleg rablás vagy zsarolás miatt már meg volt büntetve, vagy a rablással együtt szándékos emberölés kísérlete, vagy súlyos testi sértés is követtetett el. (349. §. 1. és 2. p.)

gyujtogatás, ha a felgyujtott házban, épületben ember tartózkodik, vagy ha templom s más középület gyujtatik fel. (423. §.)

hajó ellen elkövetett közveszélyű cselekvény, ha ez által súlyos testi sértés származott. (444. §.)

Tízről tizenöt évig terjedhető államfogházzal büntetelék.

felsősértés, melynél a cselekmény arra van irányozva, hogy a trónöröklés törvényes rendje erőszakkal megváltoztassék, a magyar állam alkotmánya, vagy az államközösség erőszakkal megváltoztassék. (127. §. 1. 2. p. 129. §. első bek.)

hűtlenség, a hadüzenet megtörténte után az ellenség katonai szolgálatába lépés által. (143. §. első bek.)

lázadás, az országgyűlés, közösügyek tárgyalására kiküldött bizottság, a magyar kormány erőszakos megtámadása által elkövetve. (152. §.)

lázadás, község, ház, fegyvertár, hadiszertár, lőportár, vaspálya, távirtda, postahivatal megtámadása vagy elfoglalása által elkövetve. (154. §.)

Ötől tiz évig terjedhető fegyházzal büntették :

felségsértés elkövetésére létrejött szövetség, ha ehhez előkészületi cselekmény is járul. (130. §.)

hüllenség, a véletlenül kezéhez jutott fontos állami titkos okiratnak az ellenséggel közlése által elkövetve. (147. §.)

hüllenség elkövetése céljából létrejött szövetség. (148. §.)

hüllenségre felhívás. (149. §.)

személyes szabadság megsértése közhivatalnok által, ha a jogtalan letartóztatás három hónapot túlhaladott. (195. §. harmadik bek.)

pénzhamisítás. (204. §.)

hamis tanuzás, ha a hamis tanuzás folytán a vádlott öt évnél tovább terjedő szabadságvesztésre ítéltetett. (213. §. második bek.)

hamis vád, ha a hamisan vádolt elítéltetett. (227. és 213. §.)

erőszakos nemű közösülés. (232. §.)

szemérem elleni erőszak, felmenő vagy lemenő ágbeli rokonon, testvéren, gyámolton, gondnokolton, tanítványon, felügyeletére, gyógykezelésére, gondviselésére bízott személyen elkövetve. (233. és 235. §.)

erős felindulásban elkövetett szándékos emberölés felmenő vagy lemenő ágbeli rokonon, vagy házastárson elkövetve. (281. §. utolsó bek.)

halált okozott súlyos testi sértés. (306. §.)

gyermek-hüvelés, ha ez által halál származott. (287. §.)

kutak megmérgezése, életveszélyes vagy ártalmas anyaggal kevert élelmi czikk árulása (ha veszély nem származott). (315. §.)

személyes szabadság megsértése, ha ez által nyomo-

rékság, vagy méhmagzat elvesztése okoztatott, vagy a letartóztatott külhatalom katonai szolgálatába vagy rab-szolgátságba vitetett. (324. §.)

rablás. (348. §.)

hamis közokirat kiállítása közhivatalnok által. (393. §.)

közokirat megsemmisítése közhivatalnok által. (398. §.)

gyújtogatás. (422. §.)

vizáradás okozása, ha ez által emberi élet veszélyeztetve van. (431. §.)

közveszélyű cselekmény (vaspályán elkövetve), ha ebből súlyos testi sértés származott. (435. §.)

hajó megrongálása, ha ez által másnak élete, vagy vagyona veszélyeztetett. (444. §.)

hivatali síkaszítás. (463. §.)

megvesztegetés a közhivatalnok részéről a hivatalos kötelesség megszegése által elkövetve. (469. §.)

Ötől tiz évig terjedhető államfogházzal büntették :

felségsértés elkövetésére létrejött szövetség. (131. §.)

felségsértés elkövetésére nyilvános felhívás. (134. §.)

lázadás valamely polgári osztály, nemzetiség, hitfelekezet ellen. (153. §.)

öngyilkosságra reábirás, ha abból halál következett be. (283. §.)

Itt megjegyezni kívánom, hogy a börtönbüntetés eseteit azért nem hozom fel, mert a börtönbüntetés egyetlen büncselekménynél sincs öt évnél magasabban megállapítva. És habár a Btkv. 24. §-a azt mondja ki, hogy a börtön leghosszabb tartama tiz év, ez csak arra való, hogy összbüntetés esetében egész 10 évig fel lehessen emelni a börtönbüntetést.

Ötől tiz évig terjedhető fegyházzal büntették:

fel ségsértés elkövetésére létrejött szövetség, ha ehhez előkészületi cselekmény is járul. (130. §.)

hüllenség, a véletlenül kezéhez jutott fontos állami titkos okiratnak az ellenséggel közlése által elkövetve. (147. §.)

hüllenség elkövetése ezélejtől létrejött szövetség. (148. §.)

hüllenségre felhívás. (149. §.)

személyes szabadság megsértése közhivatalnok által, ha a jogtalan letartóztatás három hónapot túlhaladott. (195. §. harmadik bek.)

pénzhamisítás. (204. §.)

hamis tanuzás, ha a hamis tanuzás folytán a vádlott öt évnél tovább terjedő szabadságvesztésre ítéltetett. (213. §. második bek.)

hamis vád, ha a hamisan vádolt elítéltetett. (227. és 213. §.)

erőszakos nemű közösülés. (232. §.)

szemérem elleni erőszak, felmenő vagy lemenő ágbeli rokonon, testvéren, gyámolton, gondnokolton, tanítványon, felügyeletére, gyógykezelésére, gondviselésére bízott személyen elkövetve. (233. és 235. §.)

erős felindulásban elkövetett szándékos emberölés felmenő vagy lemenő ágbeli rokonon, vagy házastársron elkövetve. (281. §. utolsó bek.)

halált okozott súlyos testi sértés. (306. §.)

gyermek-kitevés, ha ez által halál származott. (287. §.)

kutak megmérgezése, életveszélyes vagy ártalmas anyaggal kevert élelmi ezikk árulása (ha veszély nem származott). (315. §.)

személyes szabadság megsértése, ha ez által nyomo-

rékság, vagy méhmagzat elvesztése okoztatott, vagy a letartóztatott külhatalom katonai szolgálatába vagy rab-szolgátságba vitetett. (324. §.)

rablás. (348. §.)

hamis közokirat kiállítása közhivatalnok által. (393. §.)

közokirat megsemmisítése közhivatalnok által. (398. §.)

gyujtogatás. (422. §.)

vizáradás okozása, ha ez által emberi élet veszélyeztetve van. (431. §.)

közveszélyű cselekmény (vaspályán elkövetve), ha ebből súlyos testi sértés származott. (435. §.)

hajó megrongálása, ha ez által másnak élete, vagy vagyona veszélyeztetett. (444. §.)

hivatali sikkasztás. (463. §.)

megvesztegetés a közhivatalnok részéről a hivatalos kötelesség megszegése által elkövetve. (469. §.)

Ötől tiz évig terjedhető államfogházzal büntették:

fel ségsértés elkövetésére létrejött szövetség. (131. §.)

fel ségsértés elkövetésére nyilvános felhívás. (134. §.)

lázadás valamely polgári osztály, nemzetiség, hitfelekezet ellen. (153. §.)

öngyilkosságra rábírás, ha abból halál következett be. (283. §.)

Itt megjegyezni kívánom, hogy a börtönbüntetés eseteit azért nem hozom fel, mert a börtönbüntetés egyetlen büncselekménynél sincs öt évnél magasabban megállapítva. És habár a Btkv. 24. §-a azt mondja ki, hogy a börtön leghosszabb tartama tiz év, ez csak arra való, hogy összbüntetés esetében egész 10 évig fel lehessen emelni a börtönbüntetést.

A büntettek és vétségek elévülésére vonatkozólag még felemlitem, hogy a bűnvádi eljárás megindítása tekintetében az elévülés kezdetét veszi: a bevégzett büntetetre, vagy vétségre a véghezvitel napjával, a megkísérlett büntetetre vagy vétségre nézve a véghezvitelre irányzott utolsó cselekvény elkövetésének napjával (107. §.); a büntetés végrehajtása tekintetében pedig az elévülés azon napon kezdődik, a melyen az ítélet jogerőre emelkedett; ha pedig a büntetés végrehajtása már megkezdett, azon a napon, melyen az elítéltnak megszökése által félbeszakított. (121. §.)

Van egy pár olyan *vétség* is, mely külön törvényben foglaltatik, s melyet itt kell felemlitenünk. Ilyen:

az *uzsora-vétség*, melynek elévülési határideje szintén három év, melynek letelte előtt bármikor előterjeszhető a magán-indítvány, a melyet azonban visszavonni nem lehet. (1883: XXV. t.-cz. 9. §.)

a *véderő elleni vétség*, (melynek elbírálása a kir. törvényszék hatáskörébe tartozik) elévülési határideje három év. (1889: VI. t.-cz. 45, 47, 48, 49. §.) De ugyancsak ebben a véderőtörvényben van egy sajtóságos eset, mely eltér a kihágások általános alapelveitől, midőn t. i. bizonyos véderő elleni *kihágásokra*, (melyek elbírálása a kir. járásbíró hatásköréhez tartozik) *három évi* elévülési határidőt mond ki. (1889: VI. t.-cz. 44. §. 2. 3. 4. bekezdés, 50. és 61. §. második rész b. pont.) Az elévülés kezdetére általános szabály itt is, hogy a kihágás vagy vétség véghezvitele napján kezdődik, de kivételképen arra a hadkötelesre, a ki a legközelebbi ujonczállításra felhívott korosztályba tartozván, a jelentkezést elmulasztotta, — a hadköteles szökevényre nézve

pedig azon napon, melyben a sorozó vagy felülvizsgáló bizottság előtt személyesen megjelent, vagy előállított, vagy ha ez 36 éves koráig meg nem történt: azon év végén, melyben életének 36-ik évét betöltötte. (35., 44., 67. §.)

A *Kihágási büntetőtörvényben* felsorolt kihágások eseteiben a büntető eljárás megindíthatása hat hó alatt, a kiszabott büntetés pedig egy év alatt évül el. (1879: XL. t.-cz. 31. §.)

Választási kihágások közül a választók névjegyzékébe felvétel vagy abból kitörlés végett hamis okirat használata által elkövetett kihágás hat hónap alatt; a közhivatalnok, lelkész által a választók összeírására szükséges adatok ki nem adása, a választás színhelyén zavargás, fegyverrel vagy bottal megjelenés, középületre zászló tilos kitézése, vagy megengedett helyről annak erőszakos eltávolítása által elkövetett kihágás 30 nap alatt évül el a feljelentés tekintetében. (1874. XXXIII. t.-cz. 94., 93., 103., 104., 106. §.)

Erdei kihágások büntethetősége a kihágás elkövetésének napjától számított két év alatt, a megállapított büntetés végrehajtása az ítélet jogerőre emelkedése napjától számított három év alatt évül el. (1879: XXXI. t.-cz. 86., 88. §.)

Vadászati kihágás büntethetősége három hó alatt évül el. (1883: XX. t.-cz. 46. §.)

Állategészségügyi kihágások esetében az eljárás megindítása hat hónap, a kiszabott büntetés végrehajtása egy év alatt évül el. (1888: VII. t.-cz. 157. §.)

Halászáti kihágás miatt az eljárás megindíthatása hat hónap alatt, a kiszabott büntetés végrehajtása egy év alatt évül el. (1888: XIX. t.-cz. 69. §.)

Közutak és vámok tekintetében elkövetett kihágások miatt a feljelentés hat hónap alatt, a kiszabott büntetés végrehajthatósága egy év alatt évül el. (1890. I. t.-cz. 106. §.)

Mezőrendőri kihágások miatt a feljelentés hat hó alatt, a kiszabott büntetés végrehajtása egy év alatt évül el. (1894: XII. t.-cz. 100. §.)

Házassági jogba ütköző büntettek és vétségek esetében az elévülési határidő a Büntetőtörvénykönyv alapján bírálendő el. (1894: XXXI. t.-cz. 121—124. §.)

Mezőgazdasági munkásokról (1898. II. t.-cz.), *kubikosokról* (1899: XLI. t.-cz.), *erdőmunkásokról* (1900: XXVIII. t.-cz.) és *dohánykertészekről* (1900: XXIX. t.-cz.) szóló törvények külön nem szólnak az elévülési időről: így a kihágások elévülésére az 1879: XL. t.-cz. általános szabályai, illetőleg ennek 31. §-a irányadók; mindazonáltal azt meg kell jegyezni, hogy a fentebb említett gazdasági törvények ellen elkövetett kihágások némely esetei magánvádra üldözendők lévén: ezeknél a feljelentés három hó alatt tehető meg, különben elévül.

Ime, ezek azok a megjegyzések, melyeket az elévülésre vonatkozólag tenni akartam, abban a tudatban, hogy nem vesztegeti az időt haszontalanságra az, a ki ezeket figyelemmel elolvassa. Mert a feljelentések elfogadására hivatott nyomozó hatóságoknak és közegeknek emnyit tudni kell az elévülés kérdéséből.

A feljelentés ideje.

Szól pedig a csendőrségi «Szolgálati utasítás» 101. §-a a következőképen «A csendőrparancsnokság, valamint minden járőr és minden csendőr köteles, minden hozzáintézett szóbeli, vagy írásbeli feljelentést és magánindítványt — elfogadni».

De ugyanez a «Szolgálati utasítás» 99. §-a annak vizsgálatát is kötelességévé teszi a csendőröknek, hogy nem késett-e el a feljelentés? Különbem nem mondaná ezt: «Ha a csendőrség véleménye szerint a magánindítvány elkésotlen, azaz az indítványozási határidő letelte után terjesztetett elő, a nyomozás nem teljesítendő, illetőleg abbanhagyandó és a magánindítvány az illetékes kir. ügyészséghez, kir. járásbíróshoz, illetőleg közigazgatási hatósághoz terjesztendő be.»

Habár a «Függelék» I. része D. alatt fel is van említve röviden az indítványozás határideje: nem árt azt egy kissé bővebben megvilágosítani.

Mert hiszen nem is olyan könnyű az, mint első tekintetre látszik.

Nézzük csak!

A Btkv. 112. §-a azt mondja:

«A magánfél indítványa azon naptól számított három

hó alatt terjesztendő elő, a mely napon az elkövetett bűntett vagy vétség és annak elkövetője, az indítványra jogosítottnak tudomására jutott, ha a cselekmény büntethetősége időközben elévülés által el nem enyészett».

«Kivétetnek azon esetek, melyekben rendszerint csak a magánfél indítványára üldözendő cselekmény miatt a bűnvádi eljárás hivatalból üldözendő».

Megállhatunk itt egy szóra, akár kettőre is.

Ha ilyen komoly dologról nem volna szó, bizony kedvem volna fogadást ajánlani arra, hogy a Btkv. 112. §-ának második bekezdését az első elolvasásra tíz ember közül kilencz nem érti meg.

De ne fogadjunk, hanem szedjük szét az egészet és az egyes részeket nézzük meg külön-külön: úgy jobban megismerjük.

Lássuk sorba.

Az indítvány «*azon naptól* számított három hó alatt terjesztendő elő, a mely napon . . . stb.». Itt mindjárt előáll az a kérdés, hogy az a nap, melyen tudomásra jutott a feljelentendő eset: beszámíttatik-e a három hónapba?

Itt van egy példa. Nagy Jánostól újvire virradóra elloptak egy zsák búzát a tanyáján levő záratlan szin-jéből. Erről ő január másodikán nyert értesülést s arról is, hogy a lopást az ő kocsisa: Mihucz Péter követte el. Nem akart feljelentést tenni a kocsis ellen, de mert ez tőle április elsején megszökött: április 2-ikán feljelentette az esetet a csendőröknek.

Ez a feljelentés kellő időben történt, mert a három hó csak ápril 2-ik napjával járt le.

Hát ha Nagy János csak április 3-ikán tette volna meg a feljelentést? Akkor már elkésett volna . . .

Ni, ni! az őrsvezető ur a fejét rázza és a Bűnvádi perrendtartás után nyul?

Tegye vissza azt a könyvet. Elmondom én könyv nélkül is a Bp. 11. §-át. Ez van benne: «Nem számítható be a határidőbe az a nap, melyen a határidő kezdetét megállapító cselekmény, intézkedés vagy esemény történt». (Sőt így van ez a polgári törvénykezési eljárás 1868: LIV. t.-cz. 307. §-ában is.) Még azt is kijelenti az a 11. §., hogy «Vasárnap és Gergely naptár szerinti ünnep nem számítható be, ha a határidő utolsó napjára esik».

— No, ha ez így van, akkor hogy késett volna el a Nagy János feljelentése április 3-ikán, holott április 2-ik és 3-ikán éppen Husvét ünnepe volt? — kérdi az őrsvezető ur.

Pedig mégis elkésett. Mert látja, a Büntető törvénykönyv az anyagi büntető jogot szabályozza, a Bűnvádi perrendtartás csak a bűnvádi eljárást. Ha a kettő között valami ellentét van, a Bűnvádi perrendtartás csak úgy lehet irányadó, ha nyíltan ki van benne mondva, hogy a Btkv. ide vonatkozó része hatályon kívül helyeztetik. A Bp. pedig sehol nem mondja ki, hogy a Btkv. 112. §-át hatályon kívül helyezi.

Kételkedik s mutatja a Bp. 590. §-át, melyben az van kimondva, hogy a «Bp. életbeléptével a törvényeknek, rendeleteknek, szabályoknak és a szokásjognak a törvényvel ellenkező megállapításai hatályukat veszítik».

Ezt is ismerem. De meg is világosítom példával. A polgári törvénykezési rendtartás 191. §-a szerint

«nem bocsátható esküre az a tanu, a ki a tény történetekor életének 12-ik, azon időpontban pedig, melyben tanuskodásra felhivatott, 16-ik évét még be nem töltötte». Ez ellentétben áll a Bp. 221. §-ával, a mely csak akkor nem bocsátja esküre tanut, ha kihallgatásakor életkorának 14-ik évét még be nem töltötte. Ezek ellenkező törvények és a bünvádi eljárásban a Bp. 221. §-a szerint minden tanu — ha csak más kizáró ok nincs — megeskethető, ha életének 14-ik évét betöltötte, bár a 16-ik évét nem haladta túl. Régebben a bünvádi eljárási szabályok szerint a törvényszéknek minden ítélete ellen volt helye felebbezésnek s ezekkel ellentétben a Bp. 381. §-a kimondja, hogy pl. a törvényszéknek másodfokban hozott, valamint az olyan ítélete ellen nincs helye felebbezésnek, midőn járásbírótság vagy közigazgatási hatóság hatáskörébe utalt bűncselekményben (pl. lopás vétsége Btkv. 333., 334. §., vagy hatóság elleni kihágás Kbtkv. 46. §.) hozott ítéletet. Itt a Bp. ellenkezik a régi szabályokkal s a Bp. az érvényes.

Nem a Bp. 11. §-a tehát irányadó a napok számítása tekintetében, midőn az intézkedés, cselekmény vagy esemény napja nem számít, csak a következő naptól kezdődik a határidő (pl. felebbezés, felfolyamodás, igazolás beadásánál), hanem a Btkv 112. §-a egyedül érvényes a feljelentési határidő tekintetében: ez pedig azt a napot is bele számítja, a mely napon a cselekmény történt.

Azonban épen maga a Btkv 112. §-a számol azzal az eshetőséggel, hogy az indítványra jogosult akkor, midőn a sérelmére elkövetett bűncselekménynek tudó-

mására jut, nem értesül mindjárt annak elkövetőjéről is. Ilyen esetben a három hónapi határidő azon a napon veszi kezdetét, a mely napon megtudja a feljelentő, hogy ki volt a tettes.

Megmutatja ezt a Bere András esete. Volt ugyanis neki a Dobszigetben egy boglya szép anyaszénája, mely testvérek közt is megért volna 62 koronát. Ezt épen julius elsején felgyújtották s ő még akkor nem megtudta. De nem is sejtette, hogy ki volt a tettes. A cselekmény a Btkv 418. §-a értelmében ingóvagyon rongálást képezvén, a csendőrök nem tettek folyamatba eljárást, mert a magánvádra üldözendő cselekmény miatt feljelentés nem tétetett. A Bere András haragosa, Már József olvasott valamit a magánvád feljelentésének határidejéről, de nem értette jól meg, s azt hitte, hogy ha az eset napjától három hónap eltelt, nincs többé büntetésnek helye s épen november 30-ikán maga szemébe vágta Bere Andrásnak egy lakadalomban: No hát, ha tudni akarja: én gyújtottam fel julius elsején azt a szénát. Tehát Bere András csak november 30-ik napján értesült arról, hogy Már József volt a tettes, de még akkor sem tett ellene feljelentést, csak február 20-ikán, midőn ez ismét összeszólalkozott vele. És a bíróság elfogadta ezt a feljelentést, mert a három hónapot azon naptól számította, a mely napon Bere András megtudta, hogy Már József gyújtotta fel a szénát, vagyis november 30-ától, — holott a gyújtás a feljelentés előtt több mint hét hónappal történt...

Azonban a Btkv-ben vannak olyan esetek is, a melyekben a feljelentési három hónapi határidő nem

azon naptól számítatik, a melyen a bűncselekmény és annak elkövetője a feljelentőnek tudomására jutott, hanem valamely előzetes kérdésnek eldöntésétől. (Btkv 109. §.).

A magánvádra üldözendő hamis vád esetében (Btkv 229. §.) habár a bamisán vádolt mindjárt értesül arról, hogy ellene feljelentés tétetett, be kell várnia, míg ez a feljelentés érdemlegesen elintéztetik s ezen intézkedés jogerőre emelkedése napjától számított három hó alatt emelhet panaszt hamis vád miatt.

Házasságtörés esetében (Btkv 246. §.) a válóperben hozott bontó ítélet jogerőre emelkedésétől számított három hó alatt lehet magánindítványt előterjeszteni.

A házasság megkötése alkalmával elkövetett *családi állás elleni* büntett elkövetése esetében (Btkv 255. §.) a házasságot felbontó, vagy semmisnek nyilvánító ítélet jogerőre emelkedése napjától számítatik a három hó.

Hatóság előtti rágalmazásnál (Btkv 260. §.) megszüntető végzés, vagy felmentő ítélet jogerőre emelkedésétől számítandó a három hónap.

Nőrablásnál (Btkv 321. §.) azon naptól számítandó három hó alatt lehet megtenni a feljelentést, a mely napon az elrablott nő szabadságát visszanyerte.

Kölcsönös rágalmazás vagy becsületsértés esetében (Btkv 274. §.) mindaddig, míg a másik fél által ellene indított bünvádi eljárás befejezve nincs, a bepanaszolt-nak az ellene elkövetett hasonló sérelem miatt joga van bármikor (az elévülés idején túl is) viszonyvadat emelni.

Hűtlen kezelésnél (Btkv 361. §.) a vagyoni kár bekövetkezésétől számítatik a feljelentési három hónap.

Uzsora vétsége esetében (1883: XXV. t.-cz.) az uszora

vétség elkövetésétől számított három éven belül bármikor érvényes a magánindítvány megtétele . . .

Ha ezen magánvádra üldözendő bűncselekmények egyikét a sértett fél ellen ennek gondnoka, vagy törvényes képviselője követte el: ekkor a bünvádi eljárás nem három hó, hanem a törvényes elévülési határidő alatt és pedig hivatalból indítandó meg.

Ezek azok a Btkv 112. §. második bekezdése szerinti kivételek, «melyekben rendszerint csak a magánfél indítványára üldözendő cselekmény miatt, a bünvádi eljárás megindítása, hivatalból indítványozandó». Pl. az ingó-vagyon rongálás magánvádra üldözendő, de ha ezt a gondnok a gondnokoltja sérelmére követi el, akkor hivatalból üldözendővé válik, mert a gondnok volna hivatva vádat emelni, ezt pedig saját maga ellen nem teheti . . .

Ezeket kell vizsgálni a feljelentés idejére vonatkozólag s az *elévülést*.

A sértett.

Ha a pap felmegy a katedrába, előveszi a Bibliát s felolvassa az alapigéket, a melyről prédikálni akar.

Én meg előveszem a *C endőrségi szolgálati utasítást* s csak úgy találok rá rányitok a 133. §-ára, melyben az van mondva, hogy ha oly büntett vagy vétség követett el, mely másoknak életét, testi épségét vagy vagyonát veszélyeztette, kinyomozandó az elkövetés, illetve a közreműködés módja és eszköze, az okozott vagy okozni akart kárnak, az elvesztett haszonnak, továbbá az emberek életére vagy egészségére bekövetkezett vagy bekövetkeztetett veszélynek nagysága.

Testi sértésnél orvosi látélettel, különben pedig a nyomozó csendőr saját legjobb tudása és meggyőződése szerint még az is megállapítandó, hogy a sértés könnyű, súlyos vagy életveszélyes-e?

Súlyos sérülés esetén igyekezzék a csendőrség a sérülthöz a legközelebbi orvost a legrövidebb uton elhívni.»

Alapigének egy kissé hosszú, úgy-e?

Akkor hát tegyük úgy, mint a régi jó udvari prédikátorok az erdélyi fejedelmek idejében, a kik nem egyszer megmondták a fejedelmeknek, a mi a szívükön

feküdt és mert némely udvarban sok dorgálásra méltó cselekmény történt, ha el nem mondhatták az egészet egyik vasárnap, a többi részét a jövő vasárnapra halasztották.

Osszuk fel mi is a predikációt két részre (külön választva egészen az emberi élet elleni bűncselekményeket, s azokat máskorra hagyva).

Ez bizony egy kissé nehezen megy.

Mert a Bp. (Bűnvádi perrendtartás) eltörölte azt a régi jó elnevezést, hogy «káros», a mely elnevezés alatt azt az embert, testületet, társulatot értettük, a kinek valami kár okoztatott és e helyett csak a «sértett» elnevezést ismeri és sértettnek nevez mindenkit, a kinek bármely jogát sértette, vagy veszélyeztette az elkövetett vagy megkísérelt bűncselekmény. Csak azt teszi még hozzá, hogy sértett alatt annak törvényes képviselője és ha nincs külön felemlítve, a magánindítványra jogosult is értendő (Bp. 13. §.).

Tehát sértettnek nevezi a károst is.

Hát hiszen vitatkozzanak felette a jogászok, helyesebb-e ez így? De az én falusi fejem könnyebben megérti, ha *sértettnek* azt mondják előtte, a ki a saját személyében szenved sértést, míg annak a ki vagyonában támadtatik meg, meghagyjuk a régi *káros* nevét.

Épen azért az én földieimre figyelemmel és mert így nekem is könnyebben esik, ezt a mostani mondókámat két részre osztottam fel s előbb beszélek azokról a sértettekről, a kik *személyükben*, azután azokról, a kik *vagyonukban* szenvednek sérelmet.

A kinek füle vagyon a hallásra: hallja!

A régi világban nem teketóriáztak annyit, mint most, sok törvényes dologban. Sokszor maga a sértett volt a bíró.

Így Szent István törvényei II. rész 32. cikkében ez van megírva: «A méregkeverő, ha valakinek elméjében ártana, vagy valakit megölne, itéletével végett magának a megsértett személynek, vagy szülőnek kezébe adassék.»

Szent László I. könyve 13. cikke szerint: «Ha valaki paráznaságban talált feleségét megöli: ezért Isten előtt számoljon.»

Ugyanezen törvény I. könyv 34. cikke szerint: «a rossz nőszemélyeket és boszorkányokat püspökeik belátásuk szerint büntessék.»

Az 1563. évi 38. törvényezikk azt rendeli, hogy a «szántszándékos gyilkos, ha vélte bebizonyosodni, tüstént büntetés alá vettessék, szabad lévén mindazonáltal a feleknek, ha akarnak, alkura lépni.»

Lassankint azonban kiment a divatból az e fajta önbíráskodás, az ilyen szabad alku a sértett és a tettes között.

De nem egészen.

Avagy nem ilyenek-e a magánvádra üldözendő bűncselekmények, a melyekben a sértett kiegyezhetik a tettestel?

Sőt van olyan eset is, a midőn testi sértés követtetik el, a sértett vádat is emel és még sincs büntetésnek helye.

Ilyen a házi fegyelemre jogosított személy által annak

gyakorlatában elkövetett könnyű testi sértés. (Büntető-törvénykönyv 113. §.)

Házi fegyelmi joga van a gazdának a cseléd felett, a szülőnek a gyermeke, a tanítónak a tanítvány felett stb. De szükséges, hogy a házi fenyték megtételére elegendő ok legyen és az okozott testi sértés gyógykezelési ideje a nyolcz napot meg ne haladja.

De egyáltalában soha és semmi körülmények között *nincs házi fegyelmi joga a férjnek a neje felett*, vagy megfordítva. És ha ilyen eset történik, könnyű testi sértés esetében is, épen olyan büntetés alá esik a házastárs, mint az idegen.

Nincs házi fegyelmi joga a gazdának az ő cselédjének házastársa, vagy gyermeke felett, ha az külön, mint fizetéses cseléd, nem áll az ő szolgálatában.

Ha tehát a sértett panaszkodása alkalmával gazdáról, szülőről, tanítóról, férjről vagy feleségről van szó: első sorban az derítendő ki, hogy az okozott sérelem gyógyulási ideje meghaladja-e a nyolcz napot, s ha nem haladja meg, akkor az vizsgálandó, hogy forog-e fenn házi fegyelmi jog s volt-e erre elegendő ok?

Jogos védelem esetében sem büntethető a testi sértést, vagy más büntetendő cselekményt elkövető tettes, habár a sértett panaszkodik is. Sőt nem büntethető még akkor sem, ha a jogos védelem határait félelemből, ijedtségből vagy megzavarodásból túlhágtá. (Büntetőtörvénykönyv 79. §.)

Tudják, mi az a jogos védelem?

Elmondja az Orbán Sándor esete.

Orbán Sándor csinosabb legény volt Nagy Ferkónál, kalapja mellett szép darutoll lengett, míg ez csak egy

csinált rózsát viselt a kalapja tövében. Így Halász Zsófi jobban szerette az elsőt, mint az utóbbit. E miatt Nagy Ferkó minden este bottal járt Orbán Sándorok kapuja előtt. Egy este takarodóhúzás után sokkal, füttyörészve jött hazafelé Orbán Sándor a mezőről, a hová lovait vitte ki a ménesre s hogy a kutyák meg ne támadják, botot is vitt magával. Mikor közel volt az utcaajtójukhoz, egy görbe ákácza mellől hirtelen feléje ugrott Nagy Ferkó s az ólmos végű botjával olyat ütött az Orbán Sándor fejére, hogy ennek kalapja darutollastól együtt az árok pocsolójába esett, ismét felemelte a botját, de mielőtt lesujthatott volna, hamarabb érte az ő jobb karját az Orbán Sándor somfabotja, s el is törte azt. Nem a botot, hanem a Nagy Ferkó jobb karját. És Nagy Ferkó két hónapig hordta bepólyázva azt a törött karját. (Mint valami ur a párhaj után.) Orbán Sándort bíróság elébe állították. De jogos védelem címén fel is mentették.

Miért? Mert jogos védelem az, mely akár a megtámadottnak, akár másnak személye vagy vagyona ellen intézett, vagy azt fenyegető jogtalan és közvetlen megtámadásnak elhárítására szükséges (Btkv. 79. §.).

Nagy Ferkó megtámadta Orbán Sándort bottal, ez a támadás jogtalan volt, mert hiszen Orbán Sándor azért járt Halász Zsófihoz, mivel ez őt szerette és nem Nagy Ferkót; a megtámadás közvetlen volt, mert hiszen egyszer meg is ütötte már Nagy Ferkó Orbán Sándort; a védelem vagy védekezés szükséges volt a megtámadás elhárítására, mert Nagy Ferkó másodszor is ütésre emelte a botját s ennek lesujtását csak úgy lehetett megakadályozni, hogy Orbán Sándor gyorsabb volt a

botot emelő kéz megütésében: tehát eltörte ugyan a Nagy Ferkó kezét, de ez által a saját életét, illetőleg testi épségét védelmezte a Nagy Ferkó támadásától: így jogos volt a védelme.

A testi sértésnél és hasonló büncselekményeknél tehát azt is ki kell deríteni, hogy nem forog-e fenn jogos védelem?

A nem halállal végződő testi sértésnél vizsgálat tárgyává kell tenni, hogy nem forog-e fenn *ölési szándék*? Mert ha ez forogna fenn, akkor minden esetre a tettes letartóztatásának lenne helye (Büntető perrendtartás 141 §. 2. p.)

Vizsgálni kell, hogy *szándékos* volt-e a sértés, vagy csak gondatlanságból történt?

Ez azért szükséges, mert a szándékosan elkövetett testi sértés elbírálása a betegség vagy gyógyulás idejének tartama szerint a királyi törvényszék, vagy a kir. járásbíró elbírálása alá tartozik (Btkv. 301. §. és 1897: XXXIV. t.-cz. 17. §.), míg a gondatlanság által elkövetett testi sértés felett, ha az okozott testi sértés gyógyulási ideje a nyolcz napot meg nem haladja: a közigazgatási hatóság (pl. 1879: XL. törvényzikk 121. és 122. §.), minden más esetben a királyi törvényszék ítéli. (1897. évi XXXIV. t.-cz. 17. §.)

Még egyet ajánlok itt a figyelmükbe. Nevezetesen azt, hogy a testi sértésnél is lehet *felbujtás*, tehát erre is ki kell terjeszteni a kiderítést, még pedig azt kell vizsgálni, hogy szándékosan birta-e valaki a tettet arra, miként testi sértést kövessen el és ez a reábirás olyan komolyan történt, hogy a nélkül a testi sértés el se követett volna. (Btkv. 69. §. 1. p.) Ha a tettes a nélkül

is el van határozva a testi sértés okozására, ennél már nem lehet felbujtás.

A ki a tettesnek megmutatja, hogy kit verjen meg és az azt meg is veri: felbujtó az.

De a ki tizenkét éven aluli gyermeket bujt fel, bir rá valamely büntetendő cselekmény elkövetésére, vagy ilyen, törvény szerint nem büntethető gyermekkel vitet véghez valamely büntetendő cselekményt: az már nem felbujtó, hanem úgy kell tekinteni, mintha maga követte volna el a büntetendő cselekményt és tettes gyanánt büntetetik.

No, most figyeljenek igazán egy esetre, mert ez még az ítélkező bírának is sokszor kiesapódik az eszéből.

Sokan azt tartják, hogy a *kutyaharapás* által okozott testi sértés, ha a sérelem nyolcz nap alatt meggyógyul, kihágást (1879: XL. t. cz. 122. §.), ha pedig nyolcz napnál tovább tart, akkor gondatlanság által okozott súlyos testi sértés vétséget képez. (Btkv. 310. §.)

Pedig ez nem mindig úgy áll.

Ha a büntető vagy kihágási törvényekben valami homályosság fordul elő, akkor összeülnek a ministerek és együtt tanácskoznak a homályosság eloszlátása felett s meghatározzák, hogy az ilyen kétes esetben a bíróság vagy a közigazgatási hatóság eljárásának van-e hely? Az ilyen kérdést tehát a «ministertanácsban» dönt el.

Ez a ministertanács az 1893. évi július 7-én tartott ülésében kimondta, hogy: «ha a kutya — uszítás folytán — embert mart meg, úgy tekintetik, mintha maga az uszító okozta volna a testi sértést s a sérelem nagysága szerint a rendes büntető bíróság által büntetetik.»

És így, midőn kutyaharapásról van szó, vizsgálni kell azt is, hogy nem uszította-e valaki a kutyát? Viszont pedig, hogy nem maga a sértett ingerelte-e fel azt? Mert ez utóbbi esetben a kutya gazdája büntetőjogilag nem felelős, hanem csak polgári per útján tartozik kártérítéssel.

II.

A testi sértésnél gondot kell fordítani arra, hogy a sértett nincsen-e felmenő, vagy lemenő rokonságban a tetessel? Ez pedig azért szükséges, mert a felmenő ágbeli rokonon (apa, anya, nagypapa, nagyanya) elkövetett bármilyen testisértés, tehát a könnyű testisértés is, a kir. törvényszék elbírálása alá tartozik (1897: XXXIV. t. cz. 17. §. 4. p.) és sokkal szigorubbán büntetetik, mint a másféle testi sértés (Btkv. 302. §. második bekezdése). A lemenő ágbeli rokon (gyermek, unoka) ellen elkövetett testi sértések közül pedig a könnyű testi sértés, mint házi fegyelmi jog, nem büntethető.

A sértett kikérdezésénél gondot kell fordítani arra, hogy ez a sérelmezés következtében nem vesztette-e el testének valamely nevezetesebb tagját, vagy érzékét, beszédő, látó, halló, nemzötehetségét, nem vált-e ezek közül valamelyik használhatatlanná, nem vált-e a sértett nyomorékká, nem lesz-e hosszú ideig beteg, nem lett-e rendes foglalkozásának folytatására végkép, vagy hosszú időre képtelen, vagy nem torzított-e el fel-tűnően? Mert mindezen esetekben csak a kir. törvényszék bírászkodhatik s a büntetés sokkal szigorubb (Btkv. 303. §.).

Ha a sértett: nőszemély, ki kell deríteni, hogy nem

volt-e akkor terhes állapotban? Ha igen, tudhatta-e ezt a tettes? És a bántalmazás folytán nem veszítette-e el a terhes nő méhmagzatját? A mikor a büntetés szintén szigorubb (Btkv. 304. §).

És ezeknek a szigorubb eseteknek vizsgálatánál figyelem fordítandó arra is, hogy a tettes szándéka nem volt-e ezekre a szigorubb következményekre irányozva? Mert ebben az esetben még szigorubb a büntetés (Btkv. 305. §).

Ha a sértettet többen bántalmazták és súlyos testi sérüléseket szenvedett, még pedig olyanokat, a melyeknek gyógyulási ideje a 20 napot meghaladta: akkor nemcsak azt kell nyomozni, hogy kik okozták a sérelmeket, kik ütötték a sértettet: hanem azt is, hogy kik vettek részt az ő bántalmazásában? (Btkv. 308. §).

Meg kell jegyeznem, hogy ha könnyű vagy súlyos testi sértés vétsége forog fenn, akkor csak a sértés okozóit kell kikutatni, mert ezek, mint tettestársak, esnek büntetés alá. Hasonlóképen súlyos testi sértés büntette esetében is mint tettestársak kerülnek bíróság elé mind azok, a kikről meg lehet állapítani, hogy tetteleg sérelmeket ejtettek a sértetten. Ez eddig tisztában van. Igen ám, de megtörténik, hogy többen verik meg a sértettet s vagy két súlyosabb és több könnyebb sérelem érte, de maga sem tudja, hogy melyiket kitől kapta, sőt nem tudják s nem tudhatják ezt maguk a tettesek sem. Ilyenkor nem mondhatja ki a bíró, hogy egyik vagy másik tettes bűnösebb, mint a többi, de azt sem tudhatja, melyik a kevésbbé bűnös. Hát bizony ebben az esetben a tettesczimboráknak szenvedni kell egymásért. (Ugy van, mint a katonaujonezoknál, midőn egy el-

hibázza a gyakorlatot s miatta ujonnan kezdetik az egész csapattal: a másik is szenved helyette.)

Épen azért a törvény, mert tudja, hogy egyik nem olyan bűnös, mint a másik, inkább szelidebb a bűnösebbhez is, hogy a kevésbbé bűnöst ne sujtsa szigoruan.

De bünteti mindazokat, kik a bántalmazásban szándékosan részt vettek.

Majd bebizonyítják ezt a szentmiklósi magyar fiúk a saját példájokkal.

Mert oda állították őket mind a hatójokat a törvényszék elébe, mivel hogy vasárnap délután a Beneze koresmájában közre kapták Sas Gábort, a miért ez egy üveget vágott a Szép Jóska fejéhez, s úgy megtépászták a tollát, mint mikor az állatkerbéli sas vergődése közben oda veri a fejét a vaskaliczka rostélyához és szép nagy tollai össze-vissza törnek. Sas Gáborról is le volt tépve a ruha (ugy, hogy majd fügefalevéltre szorult), testén egymást érte a kék folt és buksi fejéből egy helyen ugy patakozott a vér, hogy még az orvos is nehezen tudta elállítani. Szerencséje volt, hogy mindjárt az orvoshoz vezették, mert különben már régen kivítették volna a temetőbe, így pedig csak az ágyat nyomta József-naptól Szent György-napig s aztán otthon esiveleygett még egy pár hétig, a mely idő elteltével végre kimehetett a mezőre a tavaszi szántás végére. Az a fejére kapott egy ütés begyógyulása tartott csak 20 napon tul, míg a többire elég volt a hidegborogatás is, hogy a kék foltok átváltozzanak olyan barna-pirosá, mint szabadlevegő és napbarnított testének egyéb része. Ki ütött a fejére? Ő nem tudta. De nem tudták azt Szép Jóska és cimborái sem. «Ütöttük, a hol tudtuk —

választák a fiúk teljes őszinteséggel — ütöttük mind. Tehát beismerték, hogy Sas Gábor bántalmazásában mindnyájan szándékosan résztvettek, de nem volt ki tudható, hogy az egyetlen súlyos sérelmet kinek az ütése okozta. Így a többek bántalmazásából származott súlyos testi sértés büntette miatt mind a hat szentmiklósi legény elítéltetett. (Ennek a büntetése két évig terjedhető börtön és 400 koronáig terjedhető pénzbüntetés (Btkv. 308. §.), míg a hasonló bűncselekményért a büntetés három évi börtön lett volna (Btkv. 302. §.), ha t. i. megállapítható lett volna, hogy kinek a kezétől származott a súlyos sértés.

Ha a sértett *méreg*, vagy más ártalmas szer miatt szenved sérelmet, azt kell vizsgálat tárgyává tenni, hogy szándékosan adta-e azt be neki, vagy alkalmazta-e a tettes, vagy pedig gondatlanságból, ölési szándékkal, vagy a nélkül? (Btkv. 309. §.) Mert a büntetés ezekhez képest irányul s lesz szándékosan vagy gondatlanság által elkövetett testi sértés, vagy ölési kísérlet.

Gyermekrablás esetében vizsgálat tárgyává kell tenni, hogy nem követtetett-e el ellene súlyos testi sértés (8 napon túl gyógyuló sérelem), erőszak, vagy megfertőztetés? Mert míg e nélkül a gyermekrablás legnagyobb büntetése öt évig terjedhető fegyház (Btkv. 317. §.), ezek valamelyikével együttesen elkövetve a büntetés tiztől tizenöt évig terjedhető fegyház. (Btkv. 319. §.)

Személyes szabadság megsértése alkalmával a sértett körülményesen kikérdezendő, hogy nem követtetett-e el ellene erőszak, vagy sanyargatás? Mert ennek fenfor-gása esetén még szigorubb a büntetés. (Btkv. 323. §.)

Hadköteles sorban 15-16 fiatal ember megsérelmezése-

nél ki kell terjeszteni a figyelmet arra is, hogy ez nem azért történt-e, hogy a sértett a védkötelezettség teljesítésére képtelenné váljék? (1889: VI. t.-cz. 49. §.)

A csendőrségi szolgálati utasítás (133. §.) nagyon helyesen és bölcsen szabja meg azt a kötelességet, hogy súlyos sérülés esetén orvos hivandó. És az orvosnak vagy sebésznek nem szabad megtagadni a segélynyújtást valami nagyon alapos ok nélkül, sőt nem szabad azt elhalasztani se s ha mégis megtenni. fel kell jelenteni a kir. járásbirósághoz, hadd büntessék meg legalább arra a kétszáz koronára, a mely az ilyen orvosra a törvényben meghatározva van. (1879: XL. t.-cz. 93. §.)

No, most egy kicsit vegyük elő a Bünvádi perrend-tartást és azon keresztül vizsgáljuk a sértettet.

A sértett az eljárás bármely szakában jelentkezhetik, már mindjárt a rendőri nyomozáskor is s adhat utba-igazítást a bűncselekmény kiderítése szempontjából. Igaz, hogy a törvény nem említi meg itt (Bp. 52. §.) a csendőri nyomozást, de azért czélszerű a sértett véleményét meghallgatni.

Azt még a ma belépő próba-csendőrnek és a legnagyobb mellszámmal bíró rendőrnek is felesleges volna mondani, hogy a súlyosan sértett kikérdezése végett annak lakásán, vagy azon a helyen, a hol tartózkodik, kell megjelenni. (Bp. 101. §.) A sértett és környezeté egyetlen elejtett szóval gyakran igazíthat a valódi nyomra, kivált a zavar első idejében. Mert nem épen oktalan az a példabeszéd, mely a «zavarosban halászásról» szól. Könnyebb a zavaros vízben fogni halat, mint a tisztában és sokszor megbízhatóbb az első zavarban vagy felindultságban levő ember szava,

mint a buggadt ember kiszámított és mérlegelt beszéde:

Beteges agyu fiatal embereknél fordulhat elő még a testi sértésnek egy sajátos neme: az ugynevezett *amerikai párbaj*-ból származó testi sértés.

Ugyan mi az az amerikai párbaj? Egy kegyetlen következményekkel járó ostobaság, mely rendszeren két (vagy több) életnek boldogságát rongja meg. Különböztetve a törvény így határozza meg:

«Ha két személy kölcsönösen megegyezett az iránt, hogy előre meghatározott módon a sorstól tétessék függővé, hogy közülök melyik váljék öngyilkossá» (Btkv. 283. §.): ez az amerikai párbaj.

Meghatározza tehát együtt a kettő, hogy egy, két, vagy tíz év múlva agyonlővi magát, vagy kést szur a szívébe magának az, a ki a fekete golyót huzza s ezután bele tesznek egy kalapba egy fehér és egy fekete golyót s kihuzza egyik az egyiket, másik a másikat. A fekete golyó öngyilkosságra kárhóztatja a szerencsétlent s míg a törvény által halálra ítélt embert kivégeztetése előtt csak 24 órával szabad értesíteni arról, hogy mikor kell neki meghalnia: az a szerencsétlen fekete-golyós fiatalember sokszor éveken keresztül tudja halálának napját. A legnagyobb embertelenség tehát, a mi a földön az ember önkényes elhatározásából történhetik: az amerikai párbaj.

No, de nem erkölcsi prédikációt akarok tartani, hogy folytassam e méltó kifakadásokat, hanem csak azt akarom figyelembe hozni, hogy ha öngyilkossági kísérlet-ről hallanak, ne menjenek egyszerűen tovább, hanem tegyék nyomozás tárgyává a körülményeket,

Az öngyilkossági kísérlet, mint ilyen, nem büntethető, de büntethető az, a ki mást öngyilkosságra bír. (Btkv. 283. §.)

Már most ha valaki amerikai párbaj folytán öngyilkosságot kísérel meg, az öngyilkosságra irányított cselekményt végre is hajtja, de a halál nem következett be: ez nem egyszerű öngyilkossági kísérlet, a mi büntetés alá nem esik, hanem a két személy közt megállapított amerikai párbaj végrehajtásának megkezdése, a mire a törvény azt rendeli, hogy az amerikai párbajt elhatározó mindkét egyen (tehát a sértett is és ellenfele is) egy évtől öt évig terjedhető államfogházzal büntetessék. (Btkv. 283. §.)

Nagyon helyes tehát, hogy a hol — kivált fiatal embereknél — öngyilkossági kísérletről van szó, puhatolódzanak a törvény emberei az öngyilkosság okáról és az amerikai párbaj legkisebb gyanuja esetében hasanak oda, hogy az ilyen bűncselekmény megtoroltassék s a törvényes megtorlás által a beteges agyu, rémregények által megmetyelvezett gondolkodású fiatal emberek a józanság útjára visszatéríttessenek.

Öseinket nem akarnám épen meggyaláznai azzal, hogy őket rabszolgotartóknak nevezzem, de ha eszembe jutnak a régi jobbágyi állapotok (a miről talán valamikor meg fogok emlékezni), kénytelen vagyok azt mondani, hogy nem is állottak messze a rabszolgotartóktól. Az ő szolgáik még nem álmodoztak a napnak három egyenlő részre felosztásáról (8 órás munkaidő, 8 órás pihenés és 8 órás mulatozás), mint a mai ur-cselédek, a kik ünnepnapokon fehérekeztyűsen sétálgatnak az utcán, — hanem éjjel-nappal dolgoztak, nem úgy, mint ők akar-

tak, hanem a mint urok parancsolta. (Nem is jelent meg még akkor a «Cseléd-újság».) A szolgák vagyont képeztek, mint az oktalan állatok.

Szent-István törvénye II. könyvének 13. cikke szerint: «Ki másnak szolgáját megöli, annak kárát más szolgával pótolja és azonkívül egyházi törvények határozata szerint büntetődjen.

Tehát kártérítést kellett a szolgáért fizetni.

No, de ne a régi sértettéről beszéljünk mi, hanem a mostaniról. Akad most is elég.

Beszéljünk az olyan sértettéről, a ki vagyonában szenved sérelmet, a kit tehát a Bp. életbe lépte előtt károsnak neveztek.

Némely esetben a vagyonában sértettnek a törvény nyilván megadja a kártérítési jogot, más esetben alkalmat ad neki ennek gyakorlására.

A bűnügyben kárról, kártérítésről és elmaradt haszon megtérítéséről lehet szó, a melyek együttesen a kártérítés fogalma alá esnek. A kár az, a mi a meglévő vagyonban okoztatott, — a kártérítés a bűncselekmény által előidézett veszteségért való kárpótlás — az elmaradt haszon pedig a keresetben való megakadályozás által előállott jövedelembély.

A Bp. magánjogi igényekről és kárról beszél.

A sértett vagy jogtudója — mondja a Bp. — a büntetőbírósnál is érvényesítheti magánjogi igényét a tettes és a részes, valamint a bűnpártoló és orgazda ellen. (5. §.) Ezt a szándékát már a rendőri hatóságnál is bejelentheti. (52. §.)

Jó, ha a sértett erre gondol s szándékát elég korán, már a nyomozáskor bejelenti, mert nyíltan megmondja

a törvény, hogy a bűncselekményből származó kár hivatalból csak annyiban nyomozandó, a mennyiben megállapítása a büntetőtörvények helyes alkalmazása végett szükséges. (Bp. 486. §.)

Ha tehát ilyenféle kívánságot a sértett elő nem terjeszt a nyomozáskor, későbbben könnyen kideríthetetlen maradhat magánjogi igénye. Mert a büntető bíróság csak azon esetben ítéli meg a kártérítést, ha a bűncselekmény folytán szenvedett kárnak, sérelemnek vagy elmaradt haszonnak összege biztosan meghatározható, s a jogosultság s a jogosult személye iránt nincs kétség. (Bp. 489. §.)

De szükséges ez még azért is, mert bűnügyi zárlat a terhelt ellen csak akkor rendelhető el, ha nem fér kétség ahhoz, hogy kártérítéssel tartozik. (Bp. 492. §.) Hasonló körülmények között rendelhető el terhelt ellen a biztosítási végrehajtás is, a mikor a kívánt kártérítést határozott összegben kell megjelölni és összegét valószínűvé tenni. (Bp. 493. §.)

Azt mondja egy helyen a törvény, hogy ha — nem gyújtogatás, a miről külön lesz szó — egyéb, a mások vagyonát veszélyeztető bűncselekmény forog fenn, meghatározandó az okozott kárnak, az elvesztett haszonnak nagysága. A mennyiben aggodalom merülne fel az iránt, hogy a sértett kárát túlmagasra becsüli és más megbízható mód nem áll rendelkezésre: a bekövetkezett tényleges kár nagysága tanuk, illetőleg szakértők kihallgatásával állapítandó meg. (Bp. 253. §.)

A sértett személye ellen elkövetett testi sértés esetében a sértett kívánságára és részére a megfelelő kártérítés is megítélendő, mely tartós betegség, vagy munka-

képtelenség esetében a megsértettnek személyi és családi viszonyaihoz képest egyszer s mindenkorra megállapítandó tőke vagy évi járadék lehet. (Btkv. 311. §.)

Az ilyen közönséges testi sértés esetében a sértett kérésére, helyes kifejtészeni a nyomozást a megítélhető kárösszeg tekintetében is, a mikor nagyon megkönnyítik a bíróság helyzetét, ha kinyomozzák, hogy a sértett naponként mennyit kereshetett volna, a mi más, hasonló állásu és foglalkozásu egyénnek abban az időszakban elért jövedelméből állapítható meg.

Ha azonban a sértett vasuti baleset folytán szenvedett sérelmet, akkor felesleges a kárösszeg nyomozására időt pazarolni, mert a kárterítés megítélése ilyen esetben nem a büntetőbíróság, hanem a kir. törvényszék, mint polgári bíróság hatásköréhez tartozik. (1874: XVIII. t.-cz. 7. §.)

Kiváncsiak reá, hogy a vasuti baleset alkalmával mikor kap kárterítést a sértett?

Megfelel erre a «vaspályák által okozott halál vagy testi sértés iránti felelősségről» szóló 1874: XVIII. t.-cz., mely azt mondja, hogy ha valamely vaspálya-üzemnél valaki életét veszti, vagy testi sértést szenved: az ez által okozott károkért az illető vaspálya vállalat felelős, kivéve, ha bebizonyul, hogy ez elháríthatlan esemény, vagy a sérültnek saját hibája miatt történt. Ad pedig a vasut, testi sértés esetében a gyógyítási költségen kívül kárpótlást, halál esetében temetési költséget, a hátramaradt hozzátartozó részére eltartást, gyermekei részére nevelést . . .

Ezen kitérés után lássuk azokat az eseteket, a mikor a sértett által szenvedett kár a sértett minden kérése

nélkül, hivatali kötelességből kinyomozandó, azért, mert a kárösszeg nagyságától, illetőleg az értéktől függ a büncselekmény helyes minősítése. (Bp. 486. §.)

Ilyenek a *vagyon elleni büncselekmények* egy része.

Itt van mindjárt a *hamis tanuzás*. A ki polgári ügyben hamis tanuzást tesz, ha a polgári ügy tárgyának értéke száz forintot (200 koronát) felül nem halad, a büntetése egy évi börtön és négy száz forint pénzbüntetés, (Bp. 216. §.); de ha az érték a száz forintot meghaladja, öt évi börtön és négyezer forint pénzbüntetés. (Btkv 215. §.) Szükséges tehát kinyomozni a polgári ügyben vallomást tevő hamis tanura, hogy milyen értéket képviselő ügyben tanuskodott.

A *lopásnál* az ötven forint érték képezi a választó határt. Ha az érték nem nagyobb ötven forintnál, akkor a lopás vétséget képez és egy évi fogház a büntetés, (Btkv 339. §.) míg ha az érték nagyobb ötven forintnál, akkor a büntetés öt évig terjedhető börtön. (340. §.) Az előbbi esetben a járásbíróság, utóbbiban a törvényszék ítel.

Nem szükséges mondani sem, hogy kísérlet esetében, tehát akkor is, midőn tényleges kár nincs, jól meg kell határozatni a sértettel annak a tárgynak az értékét, a melynek ellopása megkíséreltetett.

Sikkasztásnál száz forint érték képezi az elválasztó határt a vétség és büntett között. Ha az elsikkasztott vagyon értéke nem tesz többet száz forintnál, úgy vétséget képez, melynek büntetése egy évi fogház, míg azon felül büntettet képez, melynek büntetése öt évi börtön. (Btkv 355., 358. §§.)

Ugyanez áll arra az esetre is, midőn valaki a bíró-

ság vagy más hatóság által zár alá vett (lefoglalt) s nála hagyott, vagy reá bizott tárgyakat sikkasztja el. (Btkv 359. §.)

Orgazdaság esetében a szerint minősül ez vétségnek, vagy büntettnak, a mint vétségből vagy büntetből származik. (Btkv 370. §.) Épen azért az orgazdaság nyomozásánál azt kell tudni a sértettől, hogy milyen értéket képvisel a tőle ellopott vagy elsikkasztott tárgy, a melyet az orgazda megszerzett, elrejtett, vagy elidegenített, mert annak megfelelőleg minősül a bűncselekmény, (ha t. i. más minősítő körülmény, mint az érték, nem forog fenn, a miről máskor lesz szó).

Csalásnál az ötven forint kár a határvonal. Ha a csalás által okozott kár ötven forintot túl nem halad, a cselekmény vétséget képez, melynek büntetése egy évi fogház és ötszáz forint pénzbüntetés; ellenkezőleg büntetett képez, melynek büntetése öt évi börtön és kétezer forint, ha pedig az okozott kár kétezer forintot felül halad, a büntetés öt évi fegyház. (Btkv 380., 383. §§.)

Magánokirathamítás esetében ötven forint az értékhatár, s ha a hamis okirat oly kötelezettség, vagy jog létezésének, megszüntének, vagy megváltoztatásának bizonyítására vonatkozik, melynek értéke ötven forintot túl nem halad, a magánokirathamítás vétséget, ellenkező esetben büntetett képez. Az előbbinek büntetése egy évi fogház és ötszáz forint, az utóbbié három évi börtön és kétezer forint. De ha a jog vagy kötelezettség értéke, melyre a hamisítás vonatkozik, a kétezer forintot túlhaladja, a büntetés öt évi fegyház. (Btkv 402., 403. §§.)

Ingatlan vagyon megrongálása csak akkor forog

fenn, ha az okozott kár az öt forint értéket felülmúlja, (Btkv 421. §.) ellenkező esetben tulajdon elleni kihágást képez. (1879: XL. t.-cz. 127. §.) Tehát az érték megállapításánál jól figyelembe kell ezt venni, hogy a bíróság könnyebben boldoguljon.

Gyujtogatás esetére a csendőrségi Szolgálati Utasítás 58. és 132. §-ában meg van adva az utasítás, de még sem tartom feleslegesnek egy körülményt kiemelni. Nevezetesen azt, hogy a gyujtogatás büntetnének meghatározásánál szabad téren fekvő nagyobb mennyiségű áru vagy terménykészletről stb. is van szó. (Btkv 422. §. 2. p.) Ez a határozatlan «nagyobb mennyiség» fogalma már sok vitatkozásra adott okot s végre a bírói gyakorlat abban állapodott meg, hogy nagyobb mennyiség alatt csak a legalább ötven forint (100 korona) értéket képviselő termény stb. értendő.

Így tehát, midőn szabad téren fekvő terménykészletnek felgyújtásáról van szó, a mi által semmi más nem veszélyeztetik: a sértettel, vagy más módon meg kell határozatni a felgyujtott termény értékét, mert ha az az érték az ötven forintot túlhaladja, akkor gyujtogatás büntetése forog fenn, a melynek büntetése öt évtől tíz évig terjedő fegyház (Btkv 422. §.) és elbírálása az esküdttbíróshoz tartozik (1897: XXXIV. t.-cz. 15. §. 14. p.) s hivatalból üldözendő, míg ha az érték az ötven forintot nem haladja túl: ingó vagyon rongálás forog fenn, melynek büntetése három évi fogház s ezer forint pénzbüntetés, (Btkv 418. §.) elbírálása rendez körülmények között a járásbíróshoz tartozik és magánvádra üldözendő. Óriási különbség van tehát a két bűncselekmény között s a nyomozó közeg lelki-

ismeretességétől és ügyességétől függ, hogy ne tértsen esküdtbírótság felé olyan ügyet, a mely miatt a vád még az ítélet meghozatala után, de annak kihirdetése előtt is visszavonható . . .

Nagyjából ezek azok a dolgok, melyek a sértett személyére és vagyonára vonatkoznak a nyomozás folyamán, a melyeknek figyelembe vételével csak fokozódik a bíróság elismerése a csendőrök, rendőrök és nyomozó hatóságok ügybuzgalma és a bűnesetek helyes kiderítése tekintetében.

A magánvádoló.

Talán nem is szólanék erről, ha meg nem alkották volna a Bünvádi perrendtartást (Bp.) vagyis 1896. évi XXXIII. t.-cz 3. §-át.

De megalkották ám, s ez, mint általában minden törvény, parancsol mindenkinek. Alkalmazkodni kell ehhez a törvények tekintélyének megóvására hivatott csendőröknek és rendőröknek is.

A Bp. 3. §-a pedig azt mondja, hogy csak magánindítványra üldözhető bűncselekmény miatt az indítvány megtétele előtt nyomozás nem teljesíthető, vád nem emelhető és birói eljárásnak nincs helye.

Tehát nyomozás az indítvány megtétele előtt nem teljesíthető.

Csak ez tartozik szorosan a csend és rend embereire.

Mert mi csoda csufság lenne az, ha magánvádra üldözendő bűncselekmény miatt feljelentést tennének a bírósághoz, s ott azt kérdeznék tőlük, hol az indítvány, vagy a csendőrségi Szolgálati utasítás 101. §. utolsó bekezdésében előírt «nyilatkozat», melyet szóbeli magánindítvány esetében a magánindítványra jogosult által mindenkor ki kell állíttatni? Csak nem felelhetik azt, hogy nincs.

Épen azért nagyon is tudni kell, hogy ki lehet magánvádoló.

A Bp. legelső utasítása az, hogy a bünvádi ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján és csak az ellen indítható, a kit büntett, vétség, vagy kihágás nyomatékos gyanuja terhel. (1896. évi XXXIII. t.-cikk 1. §.)

Vád hiányában nem járhat el a bíróság, s ha a magánindítványra jogosult indítványt nem tesz, akkor az ellene elkövetett cselekmény miatt másnak vádat emelni nem lehet.

Mondjak egy példát? Jó. Tóth Gergely és Szabó János összeszólalkoztak. Tót Gergely tolvaj gazembernek nevezte Szabó Jánost, ez pedig úgy végig vágott rajta a bottal, hogy ha Tót Gergely — tisztességgel legyen mondva — sértés lett volna, két gömböcöt is meg lehetett volna tölteni a fejéből kiömlő vérrrel s bizony csak a nyolcadik napon mondta neki az orvos: No, Gecei! ez az ütés egy marhának is elég lett volna, de a te sérelmed mégis meggyógyult, — köszönheted ezt tiszta egészséges vérednek és fiatalságodnak; akarod-e, hogy feljelentsem az esetet? Sohse bánts a az orvos ur! kölésnbe megy az ilyen minálunk.

Megtörtént tehát a becsületsértés is, a könnyű testi sértés is; a törvény értelmében mindkettő büntetést vonna maga után, igen, de magánvádra üldözendő cselekmények és sem Szabó János, sem Tót Gergely nem emel vádat s így nincs a törvény értelmében megkivánt vád s bírói eljárás meg nem indítható.

Ugyanígy van ez kimondva a Btkv. 110. §-ában is, t. i., hogy büntett vagy vétség miatt, mely csak a sértett fél indítványára üldözhető, a jogosítottnak indítványa nélkül a bünvádi eljárás meg nem indítható.

Vajjon minden sértett fél fel van-e jogosítva a magánindítvány megtételére?

Nincs és nem is lehet, mert ezek a feljelentések általában nagyon kényes természetűek, olyanok, mint a kétélű kard, mely azt is könnyen megsebzí, a ki a kezébe veszi, nemcsak azt, a kire reá sujt.

Biz igen, mert ott van a Btkv. 260. §-a, a mely szerint rágalalmazást követ el és egy évig terjedhető foga házzal büntetendő, a ki mást valamely hatóság előtt büntethető cselekmény elkövetésével vádol, ha vádja valótlanak bizonyul és a hamis vád büntette vagy vétése nem fog fenn.

Epen ilyen czim alatt akarták bezárni a különben szelíd és jó lelkű Ákos Gáspárt, mert a bíróságnál feljelentést tett Sipos Imre ellen, hogy ez levágta az ő lovának farkát és fülét. Pedig a sötétben rosszul ismerte fel a tettest, mert az nem Sipos, hanem a hozzá hasonló Csala János volt. Hiába védekezett Ákos Gáspár, hogy ez csak tévedésből történt, bizony csak elítélték őt rágalmazásért. Pedig ügyvédje — igen ügyesen — azon kezdte, hogy Ákos Gáspár nem büntethető, joga sem volt vádat emelni, mert még akkor alig volt tizenhat éves, már pedig a Btkv. mondja, hogy a sértett fél csak akkor van indítványozásra jogosítva, ha életkorának tizenhatodik évét betöltötte. (113. §.)

Ez igaz, csakhogy a beszerzett keresztelési anyakönyvi kivonat szerint a vádemelést megelőzőleg már három nappal betöltötte Ákos Gáspár a tizenhat évet s mint árva fiúnak saját tulajdonát képezte a ló és így ennek megesonkítása miatt joga volt önállóan vádat emelni. Így mondta ki az első ítélet.

Azonban az ügyvéd jobban megnézvén a törvényt, felebbezést adott be s most már azt vitatta, hogy Ákos Gáspár azért nem emelhetett vádat, mert kiskoru, a kiskoru helyett pedig a vagyon ellen irányzott büntettek és vétségek esetében az indítványt csak törvényes képviselője terjesztheti elő (Btkv. 113. §.), már pedig a lónak megcsönkítése vagyon elleni büncselekményt képez s e miatt Ákos Gáspár törvényes képviselője vádat nem emelt.

Csakugyan ezt mondja a törvény. És Ákos Gáspárt ily czímen felmentette a felebbezési bíróság. Mikor aztán mentek hazafelé, háromszor is elmondta neki ügyvédje:

— Na, Gazi! most az egyszer kirántottalak a bajból, de máskor aztán el ne járjon a szád, míg biztos nem vagy a tettes személyében és nem tudsz rá is bizonyítani.

De a nagykoru sértettek sem emelhetnek vádat minden esetben, habár ellenük követtetett el magánindítványra büntethető cselekmény. Ezek a gondnokság alá helyezett nagykoruak.

Tudjuk, hogy nagy számmal vannak szerencsétlen elmebetegek, siketnémák, gyengeelműek; az ilyeneket, ha nagykoruak is, törvény értelmében gondnokság alá helyezik (1877: XX. t.-cz. 28. §-a), részükre gondnokot neveznek ki. Ha ilyen gondnokság alá helyezett nagykoru egyének személye ellen (például személyes szabadság megsértése, erőszakos nemi közösülés), vagy vagyon ellen (például terményének felgyujtása, ingatlanának megrongálása) követtetik el magánvádra üldözhető büncselekmény: az indítvány megtételére a tör-

vényes képviselője, vagyis a gondnoka illetékes (Btkv. 113. §. és Bp. 47. §.).

A kik vagyonukat esztelenül prédálják, vagyis tékozlók, azokat a saját és a család érdekében szintén gondnokság alá szokták helyezni. Ha az ilyen pazarló vagyon ellen követtetik el magánvádra üldözendő büncselekmény, e miatt csak a gondnoka emelhet vádat. Azonban, ha a tékozlás vagy pazarlás miatt gondnokság alá helyezett nagykorunak személyét éri magánvádra üldözhető büncselekmény, e miatt csak személyesen emelhet vádat, nem a gondnoka útján. És ha ez utóbbi esetben a gondnoka emelne vádat, az épen úgy érvénytelen lenne, mintha ő tenne indítványt a vagyon elleni büncselekmények miatt. Mert a tékozlás vagy a pazarlás miatt gondnokság alá helyezett nagykoru egyén csak a vagyon feletti rendelkezéstől van megfosztva, de minden más ügyben rendelkezik saját személyével.

Gondnokot neveznek ki azon nagykoruak részére is, a kik legalább egy év óta távol lévén, vagyonuk kezelésében gátolva vannak. Az ilyenek helyett is csak a törvényes képviselőjük van jogosítva magánvád emelésére. (Bp. 47. §.)

A kik hosszabb ideig el vannak itélve: szintén gondnok neveztetik ki részükre vagyonuk kezelésére. A gyám törvény egyszerűen a börtönbüntetésre ítétekről tesz említést. (1877: XX. t.-cz. 28. §.) Azonban az idevonatkozólag közzétett rendelet az «egy évnél hosszabb börtönbüntetésre ítétekre» vonatkozólag teszi köteleességévé a bíróságnak, hogy az ilyenek a jogerős ítélet kihirdetése alkalmával megkérdezzék, hogy van-e, a ki vagyonukat kezelje? s ha nincs, akkor a gyámhatóság-

got meg kell keresni az ilyen rabok vagyonának kezelésére gondnok kinevezése végett. (Igazságügyminister 1888. évi 12563. számú rendelete.)

Ha az ilyen czimen gondnokság alá helyezett egyének vagyona ellen követetik el magánvádra üldözendő bűncselekmény: a magánvádindítvány megtételére a gondnok van jogosítva. (Bp. 47. §.)

A tizenhatodik életévét betöltött kiskorú maga is tehet ugyan magánindítványt, de ha nem akarna tenni, kiskorúsága ideje alatt az ő törvényes képviselője (szülője, gyámja, gondnoka) teljes joggal megteheti ezt helyette. (25. számú büntetőjogi döntvény. Büntető perrendtartás 47. §.)

Az olyan testületek, társaságok vagy egyesületek nevében, a melyek polgári pereket folytathatnak, ezeknek képviselői emelhetnek magánvádat. (Bp. 47. §.), nevezetesen jogi személyeknél az igazgatóság, községeknek az előljáró (bíró), kir. kincstárnál a kir. ügyész, közalapítványoknál a közalapítványi ügyigazgatóság (1868. évi LIV. t.-cz. 33. és 84. §.)

A testvérek közti vérfertőzés esetében csak a szülő vagy gondnok (Btkv. 244. §.), a férjszínlelés által elkövetett szemérem elleni büntett esetében a sértett nő, vagy férje (Btkv. 245. §.), a holtak ellen elkövetett rágalmozás és becsületsértés esetében a megholtak gyermeke, szülője, testvére, vagy házastársa (Btk. 273. §.) tehet magánindítványt.

Uzsora vétsége esetében a sértett fél, vagy házastársa, vagy a fel- vagy lemenőágbeli rokona, vagy a gyám, vagy a gondnok emelhet vádat. (1883 : XXV. t.-czikk 9.§-a.) De vádat emelhet a kezes, vagy a váltóforgató is.

Családi lopás és sikkasztás esetében a sértett fél Btkv. 342. §.) és eselédlopás esetében a szolgálatadó, vagy a ház feje (Büntetőtörvénykönyv 343. §.) emelhet magánvádat.

A szülő gyermekének, a férj feleségének, a gyám vagy gondnok gyámoltjának, illetőleg gondnokoltjának képviselőjében — a kir. járásbíró elébe tartozó eljárásban — a magánvádra üldözendő bűncselekmények miatt vádat emelhet. (Bp. 523. §.)

A magánvádlók felsorolása berekesztésénél azonban meg kell jegyezni, hogy ha a sértett fél ellen ennek törvényes képviselője, vagy gondnoka követte el a különben magánvádra üldözendő bűncselekményt, akkor a bűnvádi eljárás hivatalból indítandó meg. (Büntetőtörvénykönyv 113. §.)